

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Baskická nacionalistická strana mezi secesionismem a
separatismem**

Aleš Kraus

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Baskická nacionalistická strana mezi secesionismem a
separatismem**

Aleš Kraus

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Zákravský, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Rád bych poděkoval PhDr. Jiřímu Zákravskému, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování této práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Vysvětlení stěžejních pojmů.....	9
2.1	Nacionalismus a národ	9
2.1.1	Národ.....	9
2.1.2	Nacionalismus	11
2.2	Secesionismus a separatismus.....	12
3	Baskický nacionalismus od vzniku EAJ-PNV až k Francově diktatuře.....	14
3.1	Baskové a jejich jedinečnost	14
3.2	Baskická území a autonomie.....	16
3.3	Otec baskického nacionalismu Sabino Arana Goiri.....	17
3.3.1	Sabino Arana Goiri	17
3.3.2	Vzestup Aranova nacionalismu a vznik EAJ-PNV	18
3.3.3	Aranova ideologie	19
3.3.4	Baskická společnost a EAJ-PNV	20
3.4	Rozštěpení strany po Aranově smrti	22
3.5	Primo de Rivera	23
3.6	Druhá republika.....	25
3.7	Občanská válka 1936-1939	27
3.8	Hledání podpory baskického nacionalismu od vzniku EAJ-PNV až k Francovi.....	30
4	Baskický nacionalismus od Franca až po současnost.....	31
4.1	Nedemokratický režim Francisca Franca.....	31
4.1.1	Počátek diktatury.....	31
4.1.2	Úpadek EAJ-PNV	34
4.1.3	Francova smrt a cesta k demokracii	34
4.2	Autonomní společenství Baskicka	36
4.3	Nástup Ibarretxea	41
4.4	Období baskické vlády bez EAJ-PNV a její návrat	44
4.5	Hledání podpory baskického nacionalismu od Franca po současnost	46
5	Závěr.....	49
6	Seznam zdrojů a literatury	53
7	Resumé.....	57

1 Úvod

Baskická nacionalistická strana (EAJ-PNV) je nejsilnější politickou stranou zastupující práva baskického národa ve španělské části Baskicka. Baskové jsou národ, který je zcela odlišný od všech ostatních v Evropě; od zbytku Evropy se liší kulturně a zároveň se vymykají současnému etnolingvistickému uspořádání západní Evropy. Jsou také považováni za původní obyvatele Pyrenejského poloostrova a jako specifická skupina obyvatel měli ve Španělsku několik století určitou formu samosprávy. Milníkem budoucího baskického separatismu a secesionismu byl rok 1876, kdy o výhody samosprávy přišli, čímž započal dlouholetý boj proti svrchovanosti Madridu.

Cílem mé práce bude popsat historii EAJ-PNV a analyzovat vybrané etapy činnosti strany, které byly charakteristické separatistickými a secesionistickými požadavky směrem k centrální vládě. V práci se také budu věnovat hledání podpory pro tyto požadavky v zahraničí.

Teoretickou část bude tvořit vysvětlení pojmu nacionalismus a dále také dvou stěžejních konceptů této práce – separatismu a secesionismu. Vysvětlit tyto koncepty není zcela jednoduché, jelikož se názory odborníků často liší. Poté představím jedinečnost baskického národa a jeho působení před vznikem EAJ-PNV. Poté bude následovat popis historického vývoje EAJ-PNV, který rozdělím do dvou období – před a po nástupu generála Franca k moci. V prvním období se zaměřím zejména na počátky strany, které jsou spojeny s osobou a činností zakladatele strany EAJ-PNV Sabina Arany. Baskický národ měl podle jeho tezí vycházet z existence jedinečné baskické rasy, a nikoliv ze společného jazyka, protože baskičtinu se podle něj mohl naučit každý (Lecours 2007: 53). Jeho cílem bylo vytvoření nezávislého baskického státu; postavilo se mu však na odpor umírněné křídlo strany, které požadovalo pouze autonomii Baskicka v rámci Španělska. I přesto, že Arana na sklonku života od myšlenek nezávislosti upustil a vyzýval k podpoře co největší autonomie, po jeho smrti stále docházelo

v EAJ-PNV ke sporům mezi zastánci nezávislosti a autonomie. Tento konflikt uvnitř strany provází EAJ-PNV po celou její historii a trvá dodnes. Po nástupu k moci Prima de Rivery byla strana zakázána. Přesto však zažil baskický národ během jeho autoritářského vládnutí obrovskou kulturní vzpruhu, díky níž byly myšlenky baskického nacionalismu rozšířeny do celého Baskicka. Ze sporu uvnitř EAJ-PNV vyšlo vítězně křídlo žádající autonomii, kterou španělské Baskicko získalo krátce po vypuknutí občanské války v roce 1936. Autonomii však Baskové ztratili už po necelém roce, kdy byl sever Španělska a v následujících měsících i jeho další části ovládnut vojsky generála Francisca Franca. V této části se také zaměřím na snahy o získání podpory baskických požadavků v zahraničí, kdy budu analyzovat období od vzniku EAJ-PNV až po nástup Francova režimu. Asi nejznámějším pokusem o získání podpory je telegram, který chtěl poslat Sabino Arana americkému prezidentovi Rooseveltovi.

V rámci druhé části práce se budu věnovat působení EAJ-PNV od počátku vlády Francisca Franca až do roku 2018. Po nástupu Franca bylo zakázáno všechno baskické – baskičtinou počínaje a projevy baskické kultury konče. Vedení EAJ-PNV se po Francově vítězství odebralo do exilu, kde však neprosazovalo myšlenky nezávislého Baskicka, ale otevřeně zbrojilo proti Francovu režimu a bojovalo za návrat Španělska k demokracii. EAJ-PNV ztratila v době diktatury své ústřední postavení představitele baskického nacionalismu. Její pozici v tomto období převzala nacionalistická organizace *Euskadi Ta Askatasuna*, zkráceně ETA. Po obnovení demokracie se vedení EAJ-PNV mohlo vrátit z exilu zpět do vlasti. Roku 1979 došlo k opětovnému vytvoření Autonomního společenství Baskicka. EAJ-PNV se od té doby profilovala jako umírněná strana, která v řadě otázek podpořila madridskou vládu. S příchodem Juana Joseho Ibarretxea do čela Baskicka na konci devadesátých let ve straně opět začaly sílit hlasy volající po větší autonomii Baskicka nebo jeho úplné nezávislosti. Po nevyslyšení požadavků EAJ-PNV Ibarretxe rezignoval a strana

se navrátila k umírněné rétorice. Po Ibarretxeho odchodu se stala EAJ-PNV poprvé ve své historii nevládní stranou. V současnosti stojí v čele baskické vlády politik z EAJ-PNV Iñigo Urkullu. V této části se opět budu věnovat tématice hledání podpory baskického nacionalismu v zahraničí od Franca až do současnosti.

Historický exkurz poslouží jako výchozí bod pro určení období, kdy byly v rámci strany nejsilnější separatistické a kdy secesionistické tendence. U těchto vybraných období následně vysvětlím, jaké byly důvody pro inklinaci k separatismu nebo secesionismu a rovněž představím, jakým způsobem se EAJ-PNV snažila těchto cílů dosahovat.

Stěžejní knihou, která mě provázela po celou dobu práce, je kniha vedoucího mé práce Jiřího Záknavského: *Baskové v ofsajdu, Sport jako nástroj politiky nestátních regionům, Případová studie fotbalu v Baskicku* z roku 2017. Jedná se o jedinou publikaci v českém jazyce, která se EAJ-PNV a baskickým nacionalismem zabývá. Z této knihy jsem čerpal většinu inspirace, pomohla mi také při hledání ostatních zdrojů. Dále jsem používal zejména knihy v anglickém jazyce od odborníků z Nevadské univerzity, mezi které patří Robert P. Clark (1979), Cameron Watson (2003) a André Lecours (2007). Důležité byly také publikace od Marianne Heiberg (1989) a Marka Kurlanskyho (2000) či Diega Ruize (2004). V závěru práce jsem využíval internetové zdroje, zejména pak články z *The New York Times*, který se problematikou Basků ve svých publikacích zabývá, využil jsem však také články z *BBC* či serveru *The Guardian*.

2 Vysvětlení stěžejních pojmů

2.1 Nacionalismus a národ

Pojem nacionalismus není příliš jednoduché vysvětlit, jedná se totiž o fenomén, kterým se zejména v posledních dvou stoletích zabývá řada autorů. Ti se snaží nějakým způsobem toto téma zkoumat. Problémem je, že ne vždy se autoři shodují. Řada z nich se navzájem vyvrací, a proto musí každý rozhodnout sám, s jakým výkladem se ztotožní.

2.1.1 Národ

Než začneme s vysvětlením nacionalismu, nemůžeme zapomenout na pojem národ, jelikož tyto dva pojmy spolu navzájem souvisí. Otázkou zůstává, co to vlastně národ je. Anthony D. Smith za národ považuje obyvatelstvo obývající společné území, mající společnou historii a kulturu, ekonomiku, ale také zákonná práva a povinnosti pro všechny členy národa. Zmiňuje pojem národního státu, který podle něj funguje, pouze pokud je stát složen z jednoho etnika, s jednou kulturní historií (Smith 1995: 57). Jako hlavní kulturní znak národa je dnes považován jazyk. Ze společného jazyka, který nazýváme jako národní, se stal politický prostředek k možnému prosazování národních zájmů. Samotná existence společného jazyka je podle mnoha autorů hlavním a nejpodstatnějším důvodem, proč je národům přiznáváno právo na vlastní stát (Zákravský 2017: 28). Jazyk však nemůžeme vnímat jako jediný znak, který definuje národ podle Erica J. Hobsbawma je důležitý i etnický původ, národ je podle něj: „celek osob, který má stejný etnický původ, obecně hovoří stejným jazykem a disponují společnou tradicí“ (Hobsbawm 2000: 19).

Proti tomu se vymezuje Hagen Schulze, ten naopak tvrdí, že nemůžeme spojovat národ a jazyk. Podle něj bychom pak nemohli vysvětlit odtržení Spojených států amerických od Velké Británie. Stejně tak odtržení jihoamerických států od Španělska či Portugalska. Jako další příklad uvádí Švýcarsko, kde se hovoří dokonce čtyřmi jazyky. Rozebírá také téma propojení

národa a rasy. Národní státy přece nejsou složeny pouze z jedné rasy, respektive etnické skupiny. Německo v době druhé světové války prosazovalo německou árijskou čistou rasu, přitom je složené z potomků Germánů, Keltů a Slovanů. To samé platí u Francie, Itálie a dalších. Všechny moderní národy představují z etnického hlediska etnickou směs. Národ je podle něj velkým společenstvím založeným na solidaritě (Schulze 2003: 97).

Zcela odlišně národ definuje Ernest Gellner. Dle jeho názoru národ není postaven na společném jazyku, historii, ekonomice apod., je spíše o společné kultuře, ale také o člověku samotném a jeho vůli všechny tyto aspekty přijmout za své. K tomu dodává dvě definice národa. V první definici se věnuje pouze společné kultuře: „Dva lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když sdílejí stejnou kulturu, přičemž kultura znamená soubor myšlenek a znaků a představ a způsobů chování a dorozumívání“ (Gellner 1993: 18). V té druhé zmiňuje člověka a jeho vůli: „Dva lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu. Jinými slovy, člověk dělá národy, národy jsou plody lidských přesvědčení, loajality a solidarity“ (tamtéž). Obě tyto definice mají podle něj obrovskou váhu a důležitost pro porozumění pojmu národ a nacionalismus, přesto jsou nedostačující. Definovat národ je dle Gellnera obtížné, protože neexistuje žádná univerzální definice, která by dokázala národ přesně definovat (tamtéž).

Často se objevují pokusy stanovit objektivní kritéria pro národní příslušnost, ta se opírají o kritérium jazyka, etnické příslušnosti, společných dějin, kulturních rysů apod. Avšak všechny tyto pokusy o jakousi objektivní definici selhaly, protože všechna kritéria právě jako jazyk, etnická příslušnost a ostatní jsou nejednoznačná, zmatená a neustále se mění, není možné je proto zasadit do trvalého univerzálního systému. Alternativou této definice je definice subjektivní, která příslušnost k národu připisuje lidem bez ohledu na to, kde a s kým žijí. Stačí, aby se sami lidé rozhodli být součástí nějakého národu. Toho však mohou využít někteří jedinci k jakémusi umělému vytvoření národa. Podle

nich, aby národ existoval, stačí pouhá vůle být národem: pokud by se dostatečné množství obyvatel ostrova Wight rozhodlo, že chce patřit k národu Wight'anů, pak by dle jejich názoru tento národ existoval. Ani jedna z těchto definic není uspokojivá, dokonce jak objektivní, tak subjektivní jsou dosti zavádějící. Slovo národ se dnes užívá široce a nepřesně, existence národa se totiž nedá úplně prokázat ani vyvrátit (Hobsbawm 2000: 10–14). „Skutečný národ lze poznávat jediné a posteriori“ (tamtéž: 14).

2.1.2 Nacionalismus

Když se vrátíme k nacionalismu, opět musíme opakovat, že stejně jako národ, nemá nacionalismus jednoznačnou definici. Může totiž odkazovat na několik různých věcí, vlastností, duševních stavů, abstraktních entit nebo procesů. Anthony D. Smith sestavil seznam pěti nejčastějších užití pojmu nacionalismus. Za prvé je to proces utváření nebo udržování národů nebo národních států. Za druhé jde o vědomí lidí a jejich sounáležitost s národem a úsilí o jeho bezpečnost a prosperitu. Dále je to také jazyk a symbolika národa a jeho role. Za čtvrté se nacionalismus pojí s ideologií, včetně kulturní doktríny národů a národní vůle společně s předpisy jak národní vůli naplňovat. Jako poslední uvádí, že se jedná o sociální a politické hnutí, které má za cíl prosazovat priority národů a realizovat národní vůli (Smith 1991: 72). Stručněji řečeno, Smith definuje nacionalismus jakou určitou politickou, kulturní a sociální ideologii, která se vyznačuje prosazováním zájmů určitého národa (Smith 2010: 6).

Opět přidávám také pohled klasika teorie nacionalismu Ernesta Gellnera, který definuje nacionalismus jako: „původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné“ (Gellner 1993: 12). Dále chápe nacionalismus jako teorii politického oprávnění, která vyžaduje, aby nebyly navzájem přetřaty etnické a politické hranice a zároveň aby etnické hranice uvnitř daného státu neoddělovaly držitele moci od ostatních (tamtéž). Vidíme zde jasné propojení mezi nacionalismem, národem a státem. Nacionalismus se státem spojuje také Paul Brass, podle kterého nacionalismus není nějakým způsobem

daný, ale je vytvářen elitami daného státu a zároveň je vždy spojen se vznikem moderního centralizovaného státu. Nacionalismus tedy podle něj vznikl jako snaha o formování moderní státnosti (Brass 1991: 8–9 dle Zákřavský 2017: 26). Obdobně vnímá tuto problematiku Charles Tilly, který rozděluje nacionalismus na dva typy a to na tzv. nacionalismus zaváděný státem, kdy politické elity národa požadují, aby se všichni obyvatelé ztotožnili s daným národem. Jako druhý typ uvádí tzv. nacionalismus usilující o stát, kdy se naopak někteří obyvatelé cítí být odlišní od ostatních obyvatel již existujícího státu a přichází s požadavky vzniku vlastního státu nebo alespoň uznání teritoriální autonomie (Tilly 1994: 133).

2.2 Secesionismus a separatismus

Mezi základními tématy, na kterých je práce vystavena, patří secesionismus a separatismus, jsou to dva stěžejní koncepty, které je nutno si vysvětlit. Secesionismus a separatismus spolu úzce souvisí, dokonce je mezi nimi pouze „nepatrný“ rozdíl. K pochopení obou konceptů je nejprve potřeba vysvětlit pojem secese.

Secese pochází z latinského slova *secedere* a v původní verzi znamená jakékoliv oddělení. Dříve byl tento pojem spojován s nepolitickým významem. Na významu nabyl při rozštěpení skotské církve – *The Church of Scotland* – roku 1733, kdy se nová odštěpená církev začala sama sebe nazývat *The Secession Church*. Z tohoto náboženského štěpení se později pojem secese přesunul do politického prostředí, když ve Spojených státech amerických řada malých severních států žádala o vystoupení z Unie (Rosůlek 2014: 19). Obrovský nárůst zájmu o secesi nastal v období vlády prezidenta Woodrowa Wilsona ve Spojených státech amerických. Právě Wilson přišel s myšlenkou existence práva na sebeurčení národů, respektive nebyl první, kdo popularizoval tuto myšlenku, byli to bolševici, ale jejich prohlášení se týkalo pouze národů Ruska. Právo na sebeurčení se však netýkalo celého světa, nýbrž pouze střední a východní

Evropy. Následně se po druhé světové válce rozšířilo na oblast Asie a Afriky (tamtéž: 22–24). V roce 1993 přijalo OSN Vídeňskou deklaraci, ve které se objevuje právo všech lidí na sebeurčení, čehož od té doby hojně využívají secesionistická hnutí po celém světě s požadavky na vlastní stát (Geldenhuis 2009: 33).

Popsat secesionismus a separatismus není příliš jednoduché, protože mezi odborníky na toto téma nenajdeme vždycky názorovou shodu. Někteří autoři secesionismus a separatismus libovolně zaměňují, někteří dokonce ztotožňují a oba koncepty považují za synonymum. Objevují se ale také autoři, kteří tyto termíny striktně oddělují (Rosůlek 2014: 28). Mezi tyto autory patří například John R. Wood, Michael Hechter nebo Allen Buchanan. Podle Wooda je secese politický program, který je založený na požadavku formálního odnětí nějakého území z mezinárodně uznávaného státu s cílem vytvořit na tomto území nový stát. Tento nový stát poté očekává oficiální uznání ostatními státy a Organizací spojených národů. Separatismus pak popisuje jako politické hnutí, které se zaměřuje na pouhé snížení kontroly centrální vlády nad cílovým územím a jeho obyvatelstvem (Wood 1981: 110). Podobně se na tuto problematiku dívá Viva O. Bartkus, který uvádí, že „rozdíl mezi secesí a separatismem spočívá v ochotě nebo neochotě nespokojeného společenství uznat suverenitu existující politické moci“ (Bartkus 1999: 9 dle Rosůlek 2014: 28). Rozdíl mezi oběma termíny je tedy takový, do jaké míry se chce území odtrhnout od suverénního státu, lépe řečeno, zda se jedná o vnitřní či vnější odtržení. Secese označuje úplné oddělení daného území a vznik nového nezávislého státu, naopak u separatismu, jenž je někdy také nazýván jako interní, respektive vnitřní secese, se nejedná o úplné odtržení od státu, nýbrž pouhé úsilí o regionální či místní autonomii. Žádný nový stát nevznikne a územní celistvost státu je zachována (Rosůlek 2014: 28).

Při pohledu na různá národní hnutí ve světě, která mají požadavky na vlastní stát, zjistíme, že žádné z nich nemůžeme označit jako čistě secesionistické či separatistické. Může za to fakt, že uvnitř národních hnutí existuje nespočet

různých myšlenkových proudů, které ne vždy na svých přesných požadavcích naleznou shodu. Na základě historicko-politického vývoje se také proměňuje přístup politických elit zastupujících určitý nestátní národ. Tyto elity pak reprezentují nestátní národ prostřednictvím konkrétních politických stran. Znamená to tedy, že politické formace mohou své požadavky měnit. Politická strana, která vznikla jako separatistická, může své požadavky eskalovat a stane se z ní strana secesionistická. To samé platí naopak, strana, které od počátku svého vzniku požadovala nezávislost určitého území, postupem času může kvůli nenaplnění svých požadavků svou rétoriku mírnit a spokojí se pouze s větší autonomií území (Zákravský 2017: 37).

3 Baskický nacionalismus od vzniku EAJ-PNV až k Francově diktatuře

3.1 Baskové a jejich jedinečnost

Baskové jsou velice specifický národ, který žije v oblasti na severu Pyrenejského poloostrova. Tuto oblast nazýváme Baskicko. Jedná se o kopcovitý region o rozloze 20 947 km². Skládá se ze sedmi provincií, které jsou politicky rozděleny mezi dva státy: Španělsko a Francii. Patří mezi ně Biskajsko, Guipúzcoa, Álava a Navarra na španělském území a Basse Navarra, Soule a Labourt na území francouzském. Více než 90 % obyvatel Baskicka žije ve španělském Baskicku (Heiberg 1989: 11).

Sami sebe považují Baskové za zcela ojedinělý národ v Evropě, který se naprosto vymyká oproti těm ostatním. Podle archeologických důkazů v podobě jeskynních maleb víme, že k trvalému osídlení této oblasti došlo před více než 20 000 lety před Kristem, avšak není zcela jisté, zda zde pobývali předchůdci právě dnešních Basků. Většina expertů se spíše shoduje na datech 5000 až 3000 před naším letopočtem jako příchod Basků do oblasti (Clark 1979: 10). Právě toto tvrzení je odlišuje od všech ostatních obyvatel Španělska, kteří na Pyrenejský poloostrov dorazili daleko později a mají odlišné rasové i kulturní

kořeny (Collins 1997: 5). Baskové nedefinují svou odlišnost národa pouze na jiné kultuře a historii, ale i na etnickém původu. Na základě vlastních a zdá se i vědecky podložených výzkumů se snaží dokázat zcela odlišný fyzický vzhled výlučně baskického typu. Baskové odkazují na to, že mají typickou barvu očí a vlasů, ale dokonce i odlišný tvar lebky. Svou odlišnost však nehledají pouze na povrchu svého těla, ale i uvnitř. Mají prý oproti ostatním evropským národům odlišnou krev. Podle testů má neúměrně velké množství baskické populace krevní skupinu 0, okolo 55 %, zatímco u Španělů je to 40 % a Francouzů 43 % (tamtéž: 8).

Další a dle mého názoru nejvýznamnější odlišnost Basků od ostatních národů je jazyk. Baskičtina je považována za nejstarší jazyk Evropy, kterým se na jeho území mluví dodnes. Jeho prapůvod sahá až do období 18 tisíc let př. n. l., kam se datuje předpokládaný počátek vývoje prabaskičtiny a prabaskické kultury. První doklady o existenci baskičtiny se však objevují v prvním století našeho letopočtu na náhrobních deskách a mincích z římského období (Zavadil 2010: 49). Nejstarší psané texty pak pochází až z 11. století. Samotný jazyk je v Evropě tak ojedinělý, že se ho dodnes nepodařilo zařadit. V průběhu času se objevovala řada teorií o příbuzenství baskičtiny s ostatními jazyky, jako byla teorie baskicko-iberská, podle které je baskičtina pozůstatek po jazyku původních obyvatel Pyrenejského poloostrova Iberů. Druhou teorií je baskicko-kavkazská teorie, která se snaží prokázat propojení baskičtiny s jazyky některých malých kavkazských národů (tamtéž: 42–45). Poslední teorií je teorie substrátová, která spojuje tento jazyk s vybranými prvky staré irštiny a berberštiny. Žádná z těchto teorií však doposud nezískala takovou podporu odborné veřejnosti, abychom ji mohli považovat za uznávanou. Můžeme tedy konstatovat, že baskičtina nepatří do indoevropské jazykové skupiny jako většina států Evropy. Vyskytují se zde i další neindoevropské jazyky jako estonština, finština či maďarština, ty se ale objevují v Evropě až s příchodem těchto původně neevropských národů do Evropy více než tisíc let poté, co už Baskové sídlili na

Pyrenejském poloostrově (Collins 1997: 12–14). „Baskičtina je tedy jediným dosud živým, odedávna používaným neindoevropským jazykem v Evropě“ (tamtéž: 14).

3.2 Baskická území a autonomie

Roku 824 na Pyrenejském poloostrově bylo založeno Království Pamplona, ze kterého později vzniklo Navarrské království. Jednalo se první organizovaný stát v baskických dějinách, a tím je tato událost považována jako jedna z nejdůležitějších v historii Basků (Clark 1979: 15). V roce 1469 došlo ke sňatku dědiců dvou nejmocnějších křesťanských států na Pyrenejském poloostrově. Dědička kastilského trůnu Isabela Kastilská byla provdána za dědice trůnu aragonského Ferdinanda II. Aragonského. Tento sňatek vedl ke sjednocení obou království a vzniku Španělského království. Roku 1512 pak Ferdinand dobyl Navarrské království (tamtéž: 17).

Přestože bylo Navarrské království vyvráceno, mohlo si podobně jako ostatní provincie v celém Španělsku zanechat určitou formu autonomie. Ta jim byla umožněna skrz tzv. *fueros*, což byly určité dohody mezi místními orgány a korunou, které jim umožňovaly právo ponechat si vlastní systém zákonů. Vznik *fueros* se datuje přibližně do 7. století do období tzv. *conquisty*. *Conquista* pak označuje období vytlačení muslimů z Pyrenejského poloostrova a znovudobytí poloostrova křesťany. *Fueros* věnoval panovník městům či provinciím jako odměnu za služby poskytované v boji proti muslimům (Lecours 2007: 31). Rozličná práva a výsady zaznamenané v souborech *fueros* omezovaly španělskou vládu v zasahování do finančních, politických a právních záležitostí provincií. Postupem času ale byly *fueros* čím dál více centrální vládou omezovány (Collins 1997: 235).

V roce 1832 předčasně zemřel král Ferdinand VII., místo něj měla nastoupit jeho dcera Isabela II. O rok později se bratr zesnulého krále don Carlos

prohlásil králem, což vedlo k rozpoutání karlistických občanských válek. Ve vládních kruzích v Madridu a dalších velkých bohatých městech v té době začaly převládat prvky liberalismu. Proti tomu se postavili karlisté, kteří zdůrazňovali práva monarchie a důležitost církve. Považovali sami sebe za opravdové Španěly, kteří odmítali pro ně nebezpečné myšlenky liberalismu. V první karlistické válce byl don Carlos značně podporován Basky, kdy se zhruba jedna šestina všech mužů z baskických krajů přihlásila do jeho armády (Collins 1997: 240). Podpora karlismu se Baskům vymstila. Nejprve byly jejich *fueros* po konci první karlistické války roku 1841 potlačeny, aby následně byly po dalších dvou válkách, které skončily porážkou karlismu, roku 1876 úplně zrušeny. Baskové tak ztratili svá práva zaručující určitou formu autonomie (tamtéž: 240–241).

3.3 Otec baskického nacionalismu Sabino Arana Goiri

3.3.1 Sabino Arana Goiri

Klíčovou postavou a pomyslným otcem baskického nacionalismu byl Sabino Arana Goiri. Narodil se 26. ledna roku 1865 v městečku Abando, které je dnes součástí Bilbaa, jako poslední potomek Santiaga Arany Ansotegui a Pascualy Goiri Achy. Jeho otec i dědeček byli průmyslníky, kteří se specializovali na stavbu lodí. Byla to rodina karlistů, která finančně podporovala jejich stoupence během karlistických válek. Kvůli této podpoře musela rodina utéct před represemi do jižní Francie, když bylo Aranovi pouhých osm let. Do Bilbaa se vrátil roku 1876, poté se v sedmnácti letech přestěhoval do Barcelony, kde studoval práva. Práva však nikdy nedokončil. Během jeho pobytu v Barceloně totiž začal sílit katalánský nacionalismus. Arana usoudil, že právě tomu se chce věnovat (Clark 1979: 40–41). Do té doby stoupenec karlismu, který jak sám tvrdil, podporoval zejména kvůli svému otci, se přeměnil na nacionalistu. Velkou zásluhu na tom měla další osobnost baskického nacionalismu, jeho bratr Luis,

který byl velký znalec historie oblasti Biskajského zálivu. Arana se tak už během studia místo učení na zkoušky z práv věnoval zkoumání historie této oblasti. Roku 1888 se Arana společně se svým bratrem vrátil zpět do Bilbaa, kde započali své politické kariéry (Mees 2003: 9). Zde také začal prosazovat své myšlenky baskického nacionalismu.

3.3.2 Vzestup Aranova nacionalismu a vznik EAJ-PNV

V roce 1892 vydal své nejdůležitější literární dílo s názvem *Bizkaya por su independencia: Cuatro glorias patrias*, volně přeloženo jako Biskajsko za svou nezávislost: Čtyři slavné skutky vlastenectví. Původně vydané o dva roky dříve jako *Cuatro glorias patrias*. Toto dílo je považováno za zakládající akt moderního baskického nacionalismu. V knize Arana viděl Biskajsko jako nezávislé od nepaměti a vyprávěl o čtyřech mýtických bitvách proti Kastilii: u Arrigorriaga (888), Gordexoly (1355), Otxandiana (1355) a Munguia (1470), kde Baskové museli o svou svrchovanost bojovat (Kurlansky 2000: 165–166). Kniha byla zpočátku ignorována, avšak v následujících letech měla na baskický nacionalismus obrovský vliv. Necelých sedm měsíců poté svolal Arana první veřejnou demonstraci v osadě Larrazabal poblíž Bilbaa. Zde pronesl svou řeč s názvem *Caserio de Larrazabal*, později známou jako Přísaha Larrazabal, kde definoval, jak by měl baskický nacionalismus vypadat (Ruiz 2004: 92). Projev začal mottem *Jaungoikua eta Lagizarra* (Bůh a staré zákony), které se později stalo heslem Baskické nacionalistické strany, kdy Bůh znamenal důraz na katolické náboženství, a pod pojmem staré zákony najdeme již zmíněné *fueros*, o něž baskické provincie přišly po porážce karlismu v karlistických válkách v roce 1876 (Zákravský 2017: 69). Poté zde popsal ponižování oblasti Biskajského zálivu Španělskem, dále považoval za nešťastné žít pod cizí nadvládou a zároveň vyzval všechny přítomné k boji za baskickou nezávislost. Na konci se omluvil za použití „cizího jazyka“ španělštiny pro tento projev. Mezi spoluobčany se však nedočkal příliš pozitivního přijetí, naopak pro ně byly jeho myšlenky příliš radikální až šílené. Arana se ale nedal odradit, několik dní poté začal vydávat

noviny *Bizkaitarra*, kam psal všechny články a propagoval zde anti-liberální a proti-španělské myšlenky a myšlenky baskického nacionalismu (Ruiz 2004: 92). O rok později založil nacionalistický a fundamentalistický, katolický klub *Euskeldun Batzokija* (Baskická společnost). Vstoupit do tohoto klubu mohli pouze lidé, kteří prokázali baskický původ, který se posuzoval podle baskických příjmení. Členství tak získali pouze ti, kteří měli baskicky znějící příjmení (Heiberg 1989: 63). Všechny tyto aktivity vyvrcholily 31. července 1895, den svatého Ignáce Loyoly, Arana oficiálně založil Baskickou nacionalistickou stranu, baskicky *Euzko Alderdi Jeltzalea*, španělsky *Partido Nacionalista Vasco*, dále jen EAJ-PNV (Ruiz 2004: 93).

3.3.3 Aranova ideologie

Aranovu ideologii baskického nacionalismu můžeme shrnout pomocí šesti bodů. Za prvé se jedná o důraz na katolickou církev. Jak už stojí v již zmíněném sloganu EAJ-PNV, je na prvním místě Bůh. Baskové obhajovali striktní oddělení církve a státu, na druhou stranu ale žádali, aby stát církev chránil před jejími oponenty. I přesto, že prosazovali katolickou církev, povolovali náboženskou svobodu (Clark 1979: 44).

V druhém bodě bych uvedl volání po sjednocení všech Basků. Dříve se Arana jako karlista soustředil pouze na Basky žijící na španělském území. Aby mohl prosazovat vizi jedinečnosti baskického národa, musel sjednotit všechny Basky. Proto žádal nejen o spojení baskických provincií ve Španělsku, ale přidal k nim i tři provincie ve Francii (tamtéž: 44–45).

Jako třetí bych uvedl asi nejkontroverznější aspekt baskického nacionalismu, a to je tvrzení, že baskický národ by měl být v první řadě postaven na existenci společné rasy (Arana 1895: 147 dle Zákřavský 2017: 68). Jak jsem uvedl již výše v kapitole o baskické jedinečnosti, Arana a Baskové považují sami sebe jako rasově odlišné od ostatních obyvatel Pyrenejského poloostrova, kteří mají i odlišný typ krevní skupiny, proto by si podle nich zasloužili vlastní stát (Clark 1979: 45).

Čtvrtým bodem je baskičtina jako zcela výjimečný a v Evropě ojedinělý jazyk. Ta je pro něj důležitá, avšak ne tak jako rasa. Jazyk chápal spíše jako podstatné kulturní dědictví, které může také instrumentální a politickou funkci. Nebyl to však nosný pilíř baskického nacionalismu, spíše sympatickým kulturním doplňkem. Zásadní pro Aranu zůstává rasa, protože jazyk se podle něj může naučit každý, kdežto rasu nezmění. I kdyby baskičtina vymizela, baskický národ bude existovat dál. Dokonce uvedl, že by raději spolupracoval s Basky, kteří nehovořili baskičtinou, než s cizinci, kteří se naopak baskičtinu naučili, avšak nemají „čistý“ původ (Zákravský 2017: 68–69).

Pátým bodem je boj za separaci Baskicka. Ten by měl být zásadně nenásilný. Arana věřil, že se dá prosadit nezávislost Baskicka demokratickou cestou, a proto zásadně odmítal násilí. Baskové se měli více dozvídat o své historii, kultuře a jazyku a pak měli hlasovat ve volbách pro kandidáty, kteří slíbili prosazovat myšlenky baskického nacionalismu. Pokud by však centrální vláda nedovolila prosazovat tyto myšlenky, nesmělo pak dojít k otevřenému odporu, nýbrž pokračovat v pomalém a stálém tlaku na centrální vládu. Důležité je podle Arany být trpělivý (Clark 1979: 47).

Poslední, co bych uvedl, jsou Aranovy úvahy o předběžné povaze politické organizace. Arana nikdy nesepsal žádné předpisy, jakou formu by měla mít baskická samospráva po oddělení, to se dozvídáme z jeho jiných výstupů. Jako nejlepší forma vlády se Baskům jevila parlamentní demokracie s důrazem na sociální spravedlnost a přerozdělování bohatství (tamtéž).

3.3.4 Baskická společnost a EAJ-PNV

EAJ-PNV samozřejmě nebyla jedinou organizací, žádající větší samosprávu pro Baskicko. Již roku 1879 byla založena Fidel de Sagarmínagova *La Sociedad Euskalerrria* (Baskická společnost),¹ jejíž členové byli známí jako *euskalerrriacos*.

¹ Baskická společnost žádala větší samosprávu pro čtyři baskická území ve Španělsku (Biskajsko, Guipúzcoa, Álava a Navarra). Na rozdíl od Aranových stoupenců, kteří požadovali nezávislost, chtěli *euskalerrriacos* vytvořit se Španělskem pouze federaci (Watson 2003: 175). Roku 1898 byl do čela Baskické společnosti zvolen Ramón de la Sota y Llano. Ten se vymezil

Přestože se Baskická společnost a EAJ-PNV viděli jako konkurenty, podpořili *euskalerriacos* kandidaturu Sabino Arany ve volbách do provinčního zastupitelstva Biskajska ve volebním obvodu v Bilbao v roce 1898. Díky této podpoře se tak Arana stal vůbec prvním členem EAJ-PNV, který byl zvolen do tohoto správního orgánu. Došlo tak ke sblížení mezi *euskalerriacos* a EAJ-PNV a v roce 1900 je Aranova strana integrovala přímo do svých struktur. Od té doby máme tedy ve straně dva nacionalistické proudy. Jeden z nich je ten původní radikálnější proud Sabina Arany prosazující nezávislost Baskicka na Španělsku. Naopak druhý, více liberálnější proud vedený de la Sotou, se spokojil s požadavkem zisku větší autonomie. Boj mezi těmito proudy nakonec vyhrál ten liberálnější, původně secesionistické myšlenky se tak začaly přeměňovat na ty separatistické (Zákravský 2007: 72). Dokonce sám Sabino Arana na sklonku svého života upustil od své vize nezávislého baskického státu. Ve stranickém tisku *La Patria* vyšel 22. června 1902 článek s názvem *Grave y Transcendental*, ve kterém Arana vyzval k podpoře co největší autonomie pro Baskicko avšak pouze v rámci jednotného španělského státu. Jeho myšlenky tak přestaly být secesionistické (Heiberg 1989: 65). Otázkou zůstává, jakým směrem by se Aranovy myšlenky ubíraly dál, kdyby 25. listopadu roku 1903 nepodlehł v pouhých osmatřiceti letech Addisonově chorobě (tamtéž).

Umřel tak otec raného baskického nacionalismu, který nejen, že jako první přišel s myšlenkou nezávislého Baskicka, ale vytvořil hnutí, které existuje dodnes více než 110 let po jeho smrti. Byl to on, kdo charakterizoval baskický národ a dal mu příběh. Pro území Baskicka vymyslel název *Euzkadi*, podle vzoru britské vlajky zvané Union Jack vytvořil zeleno-bílo-červenou baskickou vlaku s názvem *ikurriña*. Složil text národní hymny *Gora ta Gora*, baskičtinu obohatil

proti Aranově vizi zdůraznění baskické „čisté“ rasy a postavil baskický nacionalismus na jedinečnosti baskičtiny. Členy strany byli hlavně baskické obchodní elity se silnými vazbami na Španělsko, což někteří autoři vidí jako hlavní důvod upřednostnění federace před nezávislostí, mnoho podnikatelů z těchto elit dokonce ani nepocházela z Baskicka, a tak neměli k baskickému nacionalismu takový vztah (Lecours 2007: 56).

o spoustu nových slov. Velikonoční neděle roku 1882 byla stanovena jako národní svátek Basků s názvem *Aberri Eguna* (Den vlasti), který se slavil poprvé roku 1932 u příležitosti padesátého výročí vzniku Aranovy myšlenky baskického nacionalismu (Ruiz 2004: 95).

3.4 Rozštěpení strany po Aranově smrti

I přes výzvu Sabina Arany k upuštění od secesionistických myšlenek, spor v EAJ-PNV mezi umírněnými nacionalisty, zastávajícími autonomii, a radikálnějšími nacionalisty, zastávajícími nezávislost, přetrval i po jeho smrti. V roce 1906 sice EAJ-PNV ratifikovala své původní Aranovy konzervativní zásady, avšak postupně začínali přebírat kontrolu umírnění. Nedokázali však převzít kontrolu nad celou stranou, a tak přestože ovládali většinu strany, vedení strany měli v rukou radikálové. Mezi ně patřil například bratr Sabina Arany, Luis, který byl vedení strany od roku 1908 (Watson 2003: 196). O rok dříve se EAJ-PNV podařil úspěch při volbách v Bilbau, kdy byl jeden z jejich členů Gregorio de Ibarreche zvolen jako primátor města (Ruiz 2004: 108). V ten samý rok byly také založeny baskickou mládeží noviny *Aberri*, do kterých přispívali hlavně příznivci radikálního proudu, proto jsou od té doby také známí jako *aberrianos*. Mezi největší přispěvatele do *Aberri* pak patřil Eli Gallastegui, který se pokusil navázat na Aranův odkaz, lišil se však tím, že upustil od důrazu na čistotu rasy. Podle něj je důležitější postoj člověka k baskickému nacionalismu a jeho idejím než rasa (tamtéž: 113–114).

Během prvních dvou desetiletí dvacátého století se strana rozrostla i mimo Bilbao, kde měla do té doby svou působnost. Nejprve na území celého Biskajska, poté roku 1908 do provincie Guipúzcoa, následně i do Álavy a Navarry, kde však měla pouze minimální podporu. Umírněné křídlo EAJ-PNV chtělo ještě více rozšířit svou volební základnu a stát se stranou zastupující všechny Basky, proto prosadilo v roce 1916 přejmenování strany na *Comuni3n Nacionalista Vasca*, dále jen CNV (Watson 2003: 196–197). I přes tento nový název neustále nedošlo

ke smíření mezi oběma proudy. Radikální proud stále kritizoval umírněné přes články v deníku *Aberri*, jejich návrhy považoval za zradu a pošpinění Aranova odkazu a obvinil je, že jsou schopni vyměnit svůj nacionalismus za finanční podporu regionu od Španělska. Vše vyústilo roku 1921, kdy byli *aberrianos* vyloučeni z CNV. Založili si poté novou stranu PNV-EAJ, kde se hlásili k Aranově odkazu. Mezi její členy patřili například již zmínění Luis Arana a Eli Gallastegui (Ruiz 2004: 117). Tato strana měla podporu pouze v hlavním městě Biskajska, v Bilbau, oproti tomu CNV si i přes pnutí ve straně užívala obrovské popularity. Nejdříve ve volbách v provinciích v březnu 1917 zvítězila v Biskajsku, své zástupce měla ale také v provinciích Gizpúcoa a Álava (Zákravský 2017: 76–77). O rok později dokonce získala ve volbách do španělských *Cortesů* (španělský parlament) 50,4 % odevzdaných hlasů v Baskicku, tento nevídaný úspěch se poté straně už nikdy nepodařilo zopakovat (de Pablo – Mees 2005: 481 dle Zákravský 2017: 76). Bylo to vůbec poprvé, co se CNV účastnila celostátních voleb, účastí v těchto volbách tak museli baskičtí poslanci přijmout španělskou suverenitu a složit přísahu ve španělském právním systému (Fusi 2000: 231 dle Ruiz 2004: 108). V roce 1919 se však v provinčních a parlamentních volbách volební základna CNV rozpadla. V provinčních volbách ztratili nacionalisté dominanci v Biskajsku a v parlamentních volbách zde přišli o několik poslanců (Heiberg 1989: 75)

3.5 Primo de Rivera

Soupeření mezi dvěma proudy baskického nacionalismu trvalo až do září roku 1923. Španělsko se v té době potýkalo s demonstracemi v ulicích, generálními stávkami a vzestupem anarchistických hnutí. V kombinaci s mezinárodním napětím nastalém po první světové silně otřáslly se základy španělské monarchie. V tomto období politické nejistoty, kdy často padaly španělské vlády, přišel vojenský převrat Miguela Prima de Rivery. Z počátku to vypadalo, že tento převrat nebude mít na baskický nacionalismus žádný vliv. Primo de Rivera zprvu

vyzval baskické provincie, aby vytvořily projekty o představách jejich autonomie. Zanedlouho však od této myšlenky upustil a zakázal všechny regionální nacionalismy, které měly secesionistické či separatistické požadavky. Dále také zakázal jakoukoliv politickou činnost (Lecours 2007: 63–64). CNV a PNV-EAJ byly nuceny svou činnost ukončit. CNV se k převratu vyjádřila v tisku s tvrzením, že vzhledem k nastalé politické situaci se stahuje do ústraní. Radikální *aberrianos* z PNV-EAJ tak smíření nebyli. Ve svých novinách *Aberri* se radikálně postavili proti novému režimu, kde kritizovali Primo de Riveru za zrušení regionálních stran. Reakce na tento článek byla okamžitá, čtyři dni po zveřejnění dehonestujícího článku v *Aberri* byl tento tisk zrušen a někteří z vůdců PNV-EAJ museli odejít do exilu. Primo de Rivera dané situace navíc využil a nechal zavřít všechna sídla baskických politických stran zvaných *batzokis* a prostory baskické mládeže (Watson 1992: 33)

Primo de Rivera zakázal na území jakýkoliv politický nacionalismus, avšak nezakázal nacionalismus kulturní. Ten naopak v době diktatury ohromně vzkvétal. Vznikala baskická divadla, muzikály, časopisy věnující se vědeckému studiu baskického jazyka a kultury, pořádaly se různé společenské akce, které nesly vždy nějaké tajné politické poselství (Heiberg 1989: 76). Další důležitou fungující organizací bylo *mendigoitzales*, sdružení baskických horolezců, které bylo hojně využíváno jako útočiště pro baskické nacionalisty. Na hornatém území Baskicka se tak mohli vysoko v horách, daleko od španělských policejních složek, nacionalisté setkávat a svobodně diskutovat o politických tématech, zpívat nacionalistické písně a vystavovat baskickou vlajku *ikurriñu*, která byla v té době zakázána (Clark 1979: 51).

Diktátorský režim Prima de Rivery skončil v lednu roku 1930, kdy se sám diktátor rozhodl podat demisi a opět se moci chopil král Alfons XIII. (Chalupa 2011: 357). Riverova politika, která měla za cíl naprosto zničit nacionalistickou politiku, měla naprosto opačný účinek. S nárůstem zájmu o baskickou kulturu během diktatury rostl i zájem o baskický nacionalismus. Umírnění a radikální

Baskové přestali vidět rozdíly mezi sebou a Španělsko začali vidět jako svého společného nepřítele, proto se zástupci CNV a PNV-EAJ sešli v listopadu roku 1930 a opět se sjednotili na politickou stranu EAJ-PNV (Ruiz 2004: 123). Prakticky nastala stejná situace jako před rozdělením roku 1921. Mottem strany stále zůstalo Aranovo *Jaungoikua eta Lagizarra* (Bůh a staré zákony), strana se tak opět přihlásila k velké podpoře katolicismu, jenž považuje za jediné správné náboženství. Jako základní prvek příslušnosti k národu stále viděli etnický původ, který chtěli zachovat a posílit. Chtěli také zachovat, rozšířit a očistit baskický jazyk, který viděli jako nejjasnější identifikaci baskické národnosti. Jako hlavní požadavek měli vytvoření konfederace všech baskických provincií včetně těch francouzských (Lecours 2007: 64–65). Jednou z hlavních postav strany se stal José Antonio Aguirre. Objevili se také baskičtí nacionalisté, kteří nesouhlasili se vznikem EAJ-PNV a založili si novou politickou stranu *Acción Nacionalista Vasca*, dále jen ANV, která ale popularity EAJ-PNV nikdy nedosáhla (Zákravský 2017: 96–97).

3.6 Druhá republika

V srpnu roku 1930 došlo ve městě San Sebastian k podepsání paktu mezi španělskými republikány a katalánskými socialisty. Nesl název Pakt San Sebastian a Katalánci v něm vyjádřili podporu republikánského hnutí, které se na oplátku zavázalo, že v parlamentu předloží projekt autonomie Katalánska (Lecours 2007: 65). Tato koalice republikánů a socialistů triumfovala v komunálních volbách v dubnu 1931 ve všech velkých španělských městech a vytvořila tzv. revoluční výbor. O dva dny později revoluční výbor vydal králi Alfonsi XIII. ultimátum, ve kterém požadovali jeho odstoupení. Král abdikoval a odešel do exilu. Revoluční výbor začal vystupovat jako prozatímní vláda, vyhlásil druhou republiku (Ruiz 2004: 123–124). Po vyhlášení republiky došlo k prvním volbám do parlamentu, do kterých vstupovala EAJ-PNV po boku karlistů a tradicionalistů. Nezaznamenali v nich ale příliš velký úspěch. Volby

vyhráli socialisté společně s republikány, ratifikovali novou ústavu, která stvrdila nový režim ve Španělsku (Molina Aparicio 2009: 230 dle Zákřavský 2017: 97).

EAJ-PNV pod vedením José Antonio Aguirre v tomto období stále doufala v prosazení statutu baskické autonomie. Problém nebyl na straně centrální vlády v Madridu, nýbrž v nenalezení konsenzu mezi třemi hlavními politickými bloky v Baskicku, mezi které patřily pravicově, levicově a nacionalisticky smýšlející politické strany, z nichž každá měla jinou vizi budoucí autonomie (Heiberg 1989: 82). V červnu 1931 se ve městě Estella konalo zasedání baskických obcí, kde se řešila baskická autonomie. Výsledkem zasedání bylo přijetí tzv. Statutu z Estelly, podle kterého mělo vzniknout Baskicko, ve kterém měly velmi silné pravomoci všechny baskické provincie na španělském území s oficiálním jazykem baskičtinou (de Pablo – Mees 2005: 123 dle Zákřavský 2017: 97). To se samozřejmě nelíbilo centrální vládě v Madridu, která tento návrh baskické autonomie smetla ze stolu. O rok později byl vypracován další návrh baskické autonomie. Ten na zasedání v Pamploně přijali zástupci Biskajska, provincie Guipúzcoa a Álavy, ne však ti z Navarry, která v této době upustila od nacionalistických myšlenek. Následně došlo k opětovnému přepracování návrhu, aby se na Navarru nevztahoval. Návrh byl schválen v srpnu 1933 na valném shromáždění ve Vitorii, kde jsme si ale mohli všimnout změny postoje k autonomii v Álavě. Přestože její zástupci návrh schválili, nebyl u nich výsledek tak jednoznačný jako u ostatních. Narušení podpory baskického nacionalismu v Álavě se pak zřetelně projevilo v listopadu 1933 při hlasování v referendu o návrhu statutu autonomie Baskicka. V Biskajsku a provincii Guipúzcoa pro autonomii hlasovalo téměř 90 % voličů, v Álavě to bylo pouhých 46,4 %. Přesto baskičtí nacionalisté oslavovali výsledky referenda. Ne však dlouho, protože zástupci Álavy odmítli, aby se jejich provincie stala součástí nového autonomního Baskicka, a tak i tento návrh ztroskotal (Clark 1979: 54–55).

Ve volbách do parlamentu téhož roku zvítězili středopravicové strany, EAJ-PNV si také nevedla špatně, když získala více než polovinu křesel v baskických provinciích. EAJ-PNV na chvíli upustila od snahy prosazení autonomie. K té se vrátila po volbách roku 1936, kdy baskičtí nacionalisté podpořili levicovou vládu koalice s názvem Lidová fronta, která jim za podporu slíbila jednání o autonomii Baskicka (Lecours 2007: 66–67).

EAJ-PNV se v období druhé republiky snažila marně prosadit statut autonomie, neupustila však od myšlenky nezávislého Baskicka, zejména její čelní představitelé José Antonio Aguirre a Manuel Irujo na možnost existence nezávislého Baskicka často odkazovali. Samotná nezávislost se ale v žádném programu strany v tomto období neobjevila. EAJ-PNV se tedy stále pohybovala mezi secesionistickými a separatistickými myšlenkami (de la Granja Sainz 1995: 108–109 dle Zákřavský 2017: 101).

3.7 Občanská válka 1936-1939

Rok 1936 byl ve Španělsku ve znamení velkého společenského pnutí a politické nejistoty. Únorové volby vyhrála Lidová fronta, složená z republikánských, socialistických a komunistických stran, proti nim se postavila Španělská konfederace autonomní pravice (CEDA). Proti sobě stanuly dva neslučitelné proudy pravice a levice, následovalo několik kontroverzních rozhodnutí ze strany levicové vlády a vražd na obou stranách. V červnu došlo ve španělském Maroku ke vzbouření vojenské posádky a začala občanská válka (Zákřavský 2017: 100). O tomto pokusu o převrat se ve španělských politických kruzích mluvilo již několik měsíců před ním. Vláda proto nechala mnoho členů armády poslat mimo Španělsko, většinu pak na území španělského Maroka. Budoucí vůdce povstání generál Francisco Franco byl pak převezen na Kanárské ostrovy. Odtud však uprchl za zbytkem povstalecké armády do Maroka. Společně zahájili 18. července ofenzivu na Pyrenejském poloostrově. Zde se poprvé projevila důležitost podpory povstaleckých vojsk ze zahraničí. Franco řešil problém, jak

dopřít vojska na Pyrenejský poloostrov, protože námořnictvo bylo stále věrné republice a blokovalo přesun vojsk. V tu chvíli pomohli Francovi jeho spojenci Hitler a Mussolini, kteří mu poskytli dopravní letadla. Vytvořili letecký most a dopravili vojska a vojenský materiál na území Španělska (Ruiz 2004: 129).

O den později začalo povstání ve většině španělských měst, ne jinak tomu bylo i v Baskicku, kde se povstalci vzbouřili pod vedením generála Emíliá Moly. Za necelý den byla baskická Pamplona a Vitoria v rukou povstalců, naopak Bilbao a San Sebastian deklarovaly podporu republiky (Clark 1979: 57). Provincie Navarra a Álava se tedy připojily na stranu povstalců hned na začátku války. Na konci července byl zahájen útok na provincii Guipúzcoa. Ta byla postupně vojsky dobyta, na začátku září padl i San Sebastian. Všichni přívrženci baskického nacionalismu prchali do Biskajska, poslední severní bašty stávající republiky. Další prchali přes hranice do Francie. Jakýkoliv projev podpory republiky nebo baskického nacionalismu byl na dobytém povstaleckém území trestán uvězněním nebo smrtí (tamtéž: 62–63).

V říjnu byla po jednáních EAJ-PNV s novou republikánskou vládou Larga Caballera Baskicku za podporu stávající republiky přiřknuta autonomie. Stalo se tak 1. října 1936 poté, co španělský parlament schválil zákon o statutu autonomie. Autonomie vycházela z návrhu, který byl schválen při referendu roku 1933. Týkala se Biskajska, Álavy a provincie Guipúzcoa, Navarra se mohla na jejich žádost připojit. V praxi však platila pouze pro Biskajsko, protože ostatní provincie byly v tu dobu už dobyté povstaleckými vojsky generála Franca (Mees 2003: 19). Vůdce EAJ-PNV José Antonio Aguirre statut autonomie přijal, nebylo podle něj vyhověno všem požadavkům Basků, avšak i současná podoba autonomie byla pro ně částečným vítězstvím. S dalšími požadavky by pak Baskové přišli později (Kurlansky 2000: 189). Radikální křídlo EAJ-PNV nikdy statut autonomie neschválilo a bratr otce baskického nacionalismu, Luis Arana, ze strany vystoupil v den schválení statutu (Payne 1975: 179). V Bilbao byla 7. října sestavena první baskická vláda, v jejímž čele stál Aguirre jako *lehendakari*,

tj. předseda baskické vlády. Svou přísahu složil symbolicky pod posvátným dubem v Guernice (Kurlansky 2000: 189). Výsledkem autonomie byl také silnější závazek EAJ-PNV na obranu španělské republiky, symbolizovaný začleněním prvního politika EAJ-PNV Manuela Iruja jako ministra v centrální španělské vládě (Mees 2003: 19).

Baskická vláda rychle převzala mnoho funkcí nezávislého státu. Vydala vlastní měnu, začala navazovat diplomatické styky se zahraničím či vytvořila vlastní soudnictví. Navíc byla vytvořena baskická armáda. V dubnu 1937 byla pod vedením generála Moly zahájena s podporou italských a německých vojsk ofenziva na Bilbao (Heiberg 1989: 88). Ještě před útokem na samotné Bilbao došlo k události, která je jedním ze symbolů španělské občanské války. Jednalo se o vybombardování symbolu tradiční baskické svobody, města Guernica. K bombardování došlo odpoledne 26. dubna 1937, právě v den, když zde probíhal tzv. trhový den, kdy se do města sjeli rolníci z širokého okolí, kteří sem přišli prodávat svou první jarní úrodu. Po tříhodinovém útoku bylo město z 90 % zničeno, zemřelo zde 1645 tamních obyvatel (Kurlansky 2000: 199–200). O této události namaloval Pablo Picasso svůj slavný obraz Guernica. Dne 12. července byla prolomena baskická obranná linie a o pět dní později padlo Bilbao. Aguirre chtěl zbylá vojska přesunout přes Francii na katalánskou frontu, což ale odmítla centrální republikánská vláda. Zbytky baskické armády se tak přesunuly na obranu sousední provincie Santander, která však padla v srpnu téhož roku. EAJ-PNV sjednala kapitulaci a pro většinu Basků občanská válka skončila (Heiberg 1989: 89). Byla okamžitě zrušena autonomie Baskicka a zavedeny násilné represe. Pro baskický nacionalismus tak začala nová éra, éra exilu a tajného boje. Občanská válka ve Španělsku poté trvala až do 1. dubna 1939. Skončila vítězstvím povstaleckých vojska generála Francisca Franca, který stanul v čele nového režimu.

3.8 Hledání podpory baskického nacionalismu od vzniku EAJ-PNV až k Francovi

Baskové se snažili najít podporu svých politických cílů také v zahraničí. Proto se pokoušeli navazovat diplomatické vztahy se zahraničím a doufali, že jim spřátelené státy pomohou v prosazení jejich secesionistických či separatistických požadavků. Nejvíce se na baskickou otázku snažil upozornit otec baskického nacionalismu Sabino Arana Goiri. Arana věřil, že opravdu může dojít k nějaké mezinárodní akci, po které by Baskicko získalo nezávislost, kdy očekával hlavně podporu Francie a Velké Británie. Asi nejznámější pokus o získání zahraniční podpory byl, když Arana chtěl v květnu roku 1902 poslat telegram americkému prezidentovi Theodoru Rooseveltovi, ve kterém velebil jeho přístup ke Kubě, které Roosevelt daroval nezávislost (Lecours 2007: 121–122).

Aranův telegram zněl takto: „Ve jménu Baskické nacionalistické strany blahopřeji Kubě, kterou jste osvobodili od otroctví, nejslavnější federace, na jeho nezávislost. Ukázali jste ve svém velkém národě, příkladnou velkorysost, naučenou spravedlnost a svobodu, dosud neznámou v dějinách a nenapodobitelnou evropskými mocnostmi, zejména latinskými. Pokud by to Evropa měla napodobit, pak by baskický národ, nejstarší lidé, kteří po většinu století požívali takovou svobodu podle ústavnosti práva, za které Spojené státy zaslouží chválu, by bylo svobodné“ (Arana 1902 dle Kurlansky 2000: 174–175).

Telegram se však k Rooseveltovi nikdy nedostal, telegrafická kancelář, u které ho chtěl Sabino Arana poslat, telegram místo poslání předala příslušným orgánům. Arana byl následně zatčen a uvězněn na půl roku (Ruiz 2004: 95). Podobným způsobem chtěl také poslat telegram britskému premiérovi Lordu Salisburymu, poté co ukončil búrskou válku v Jižní Africe. EAJ-PNV se snažila prosadit baskický nacionalismus na mezinárodní scéně i po Aranově smrti roku 1903. Nikdy však nedosáhla žádné hmatatelné podpory. Snaha o vytvoření projektu Ligy utlačovaných národů, jehož součástí mělo být kromě Baskicka také Katalánsko, Irsko, Egypt, Maroko, Indie či Filipíny, selhal. Baskové podnikli

také řadu oficiálních zahraničních návštěv, jako byly ty ve Vatikánu v letech 1911 a 1936, dále také v Uruguayi a Argentině v roce 1934. Roku 1916 se účastnili třetího kongresu organizace *Union des Nationalités*, jejímž cílem bylo podpora práva na sebeurčení národů. Zúčastnili se Kongresu evropských národností mezi léty 1929–30. V dalším telegramu roku 1918 vyjadřovali podporu americkému prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi a jeho prosazování myšlenky práva na sebeurčení národů. V roce 1922 také navázali vztahy s irskou politickou stranou Sinn Féin, která prosazovala nezávislost Irska (Lecours 2007: 122). Mezinárodní iniciativy baskických nacionalistů od dob Sabina Arany do roku 1936 byly motivovány touhou vyvolat změnu situace Baskicka ve Španělsku. Se začátkem občanské války a následným exilem baskické vlády byla jejich mezinárodních jednání zaměřena především na prosazení návratu k baskickému statutu autonomie pod republikánským režimem. Exilová vláda se v zahraničí spojovala odpůrci Francova režimu, na který vyvíjela tlak zvenčí (tamtéž).

4 Baskický nacionalismus od Franca až po současnost

4.1 Nedemokratický režim Francisca Franca

4.1.1 Počátek diktatury

Franco po svém definitivním vítězství v občanské válce roku 1939 stanul v čele nového režimu. Chtěl vytvořit režim sjednoceného Španělska pod heslem „*Espana, una, libre y grande*“, v překladu Španělsko, sjednocené, svobodné a velké. Pro baskický nacionalismus to znamenalo katastrofu (Heiberg 1989: 90). Bylo zakázáno vše baskické, cílem Francových represí bylo doslova zničit baskický nacionalismus a to jak politický, tak kulturní. Dále bylo zakázáno používání baskičtiny, ta se nesměla učit ve školách, ani ji nemohli používat baskičtí kněží v kostelech. Jakékoliv použití baskického jazyka bylo trestáno vězením. Ve všech civilních zápisech jako byly zápisy narození, manželství či

úmrtí, které zahrnovaly baskická jména, byla jména vymazána a nahrazena jejich španělskými ekvivalenty. Na některých místech byly dokonce seškrábány baskické nápisy z náhrobků a budov (Clark 1979: 81). Všichni Baskové, kteří bojovali proti Francovi v občanské válce nebo vyjadřovali podporu Baskicku, byli uvězněni, mučeni a často také popraveni, nevyhnuli se tomu ani baskičtí kněží, kteří byli zatýkáni i například za to, že nezvonily kostelní zvony při příjezdu Francových vojsk do měst. Více než sto tisíc Basků odešlo do exilu do Francie, následně do Británie a zemí Latinské a Severní Ameriky (Lecours 2007: 72).

Nejinak to bylo u členů EAJ-PNV, kteří vytvořili v Paříži exilovou vládu pod vedením José Antonia Aguirre. Baskická diaspora vytvořená v zahraničí byla pro tuto vládu hlavním zdrojem nejenom finanční podpory. Vláda ve Francii neměla dlouhého trvání, když musela opustit Paříž poté, co byla Francie obsazena německými vojsky na počátku druhé světové války. V Londýně pak vytvořil bývalý ministr EAJ-PNV ve španělské republikánské vládě Manuel Irujo Baskickou národní radu (*Consejo Nacional Vasco*), která měla působit jako dočasná náhražka baskické vlády. Irujo věřil, že pokud by bylo poraženo nacistické Německo Adolfa Hitlera, byl by i svržen fašistický režim Francisca Franca. Po pádu režimu by měli Baskové opět svou svobodu a mohli by získat autonomii či nezávislost. Irujo se zde snažil přesvědčit čelní představitele velmocí o nutnosti vytvoření nezávislého Baskicka. Dokonce vyjednal vytvoření baskického praporu, který se měl připojit k francouzské osvobozené armádě. S tím však nesouhlasil britský ministerský předseda Winston Churchill, který se obával vstupu neutrálního Španělska do druhé světové války (Mees 2003: 21). Baskická národní rada ukončila svou činnost poté, co po strastiplných cestách po Evropě dorazil do Spojených států amerických José Antonio Aguirre a v New Yorku obnovil činnost baskické exilové vlády. Na konci druhé světové války Aguirre věřil, že navázaná spojeneckví během ní povedou k pádu Francova

režimu a znovunastolení autonomie. Francův režim měl být poražen a nahrazen jiným (Lecours 2007: 72–73).

Všechny naděje Basků začaly uhasínat roku 1947, když byla schválena Trumanova doktrína, nabádající k zastavení šíření komunismu. Režim Francisca Franca byl jako antikomunistický pro Spojené státy americké spojencem, i přesto, že porušoval lidská práva. Naději na podporu od Spojených států ztratili Baskové definitivně roku 1953, kdy byla mezi Španělskem a USA podepsána spojenecká smlouva, tzv. Madridský pakt (tamtéž: 73–74). Ten mimo jiné umožnil postavení pěti leteckých základen USA na území Španělska. Pro mnoho Basků bylo podepsání Madridského paktu katastrofou, sám Aguirre přiznal, že Západ na Basky ze strategických důvodů raději „zapomněl“. Poté odešel zpět do Francie i s exilovou vládou. Když už se zdálo, že se situace nemůže být horší, podepsal roku 1953 s Francem konkordát Vatikán a dal tak jeho režimu legitimitu. Pro Basky, kteří prosazovali katolictví, byl tento akt jen dovršením období neúspěchu. Baskický nacionalismus vstoupil do období krize (Ruiz 2004: 142).

Represe ze čtyřicátých a padesátých let byly prudké, ve Španělsku neexistovala žádná politická opozice. Jedinými významnými událostmi na baskickém území v této době byly generální stávky v letech 1947, 1951 a 1956. Stávky byly důležité hlavně z hlediska vnitřní mobilizace baskických nacionalistů, na Francův režim ale neměly žádný vliv. Ve společnosti byl patrný strach z ještě větších represí, a proto spousta Basků zcela upustila od baskického nacionalismu a baskické kultury (tamtéž: 139). Přes pokles baskického nacionalismu zažívalo Baskicko obrovský ekonomický boom. Ten způsobil vlnu imigrace do baskických měst. Najednou se na baskickém území objevilo mnoho ne-Basků. Imigrace napomohla změně v uvažování o baskickém národu. Příslušnost k baskickému národu po druhé světové válce nebyla stavěna na etnickém původu, hlavním znakem baskického národa se stal jejich jazyk.

Nestačilo pouze baskičtinu ovládat, byla také potřeba mít pozitivní přístup všem prvkům spojených s baskickým národem (Zákravský 2017: 122).

4.1.2 Úpadek EAJ-PNV

Roku 1952 vznikla na vysoké škole v Bilbao diskuzní skupina s názvem *Ekin* (Jednat), která se zajímala o baskickou historii, filozofii a baskický nacionalismus. V padesátých letech se *Ekin* přiblížil mládežnické organizaci EAJ-PNV zvané *Euzko Gaztedi*, dále jen EGI. Sbližování těchto dvou skupin skončilo roku 1956, kdy byli členové *Ekin* přijati do EGI. *Ekin* se poté ve straně začala vymezovat proti myšlenkám EAJ-PNV, hlavně proti myšlence nenásilného odporu vůči Francovu režimu, jejich vize byla opačná, když tvrdili, že je potřeba násilí k porážce režimu. Kvůli těmto názorovým rozporům byl nejprve z EGI vyloučen vůdce *Ekin* Benito del Valle, aby roku 1959 odešli i ostatní členové *Ekin* s mnoha členy EGI a 31. července založili nacionalistickou organizaci s názvem *Euskadi Ta Askatasuna*, dále jen ETA. Zajímavostí je, že ETA byla založena přesně v ten samý den, kdy byla před čtyřiašedesáti lety založena EAJ-PNV (Ruiz 2004: 143–144). V roce 1960 předčasně zemřel na infarkt v pouhých 56 letech *lehendakari* José Antonio Aguirre, kterého v čele baskické exilové vlády nahradil Jesús María Leizaola. EAJ-PNV však začala po smrti Aguirre ztrácet své dominantní postavení představitele baskického nacionalismu. Tím se v šedesátých a sedmdesátých letech stala nacionalistická skupina ETA (Zákravský 2017: 124).

4.1.3 Francova smrt a cesta k demokracii

Dne 13. března 1974 se tajně do Španělska vrátil *lehendakari* Jesús María Leizaola, aby oslavil národní svátek Basků *Aberri Eguna*. Vrátil se sem poprvé od té doby, co odešel v roce 1939 do exilu. Večer uspořádal Leizaola v Bilbao tajnou tiskovou konferenci se zástupci zahraničních médií. Druhý den ráno odjel do města Guernica, kde se na emocionálním shromáždění setkal s veterány občanské války, bývalými *gudaris*. Když téhož dne mířil Leizaola přes Pyreneje zpět na francouzskou stranu, přislíbil brzký návrat baskické vlády zpět na

baskickou půdu (Clark 1979: 115–116). Ani netušil, jak prorocká byla jeho slova, téhož roku pronesl španělský premiér Arias Navarro v parlamentu projev, ve kterém přislíbil liberalizaci a reformu režimu (Heiberg 1989: 120). Následující rok pak 20. listopadu 1975 zemřel diktátor Francisco Franco. Zatímco po celém Španělsku visely černé vlajky, v Baskicku a Katalánsku jeho smrt mohutně oslavovali. Smrtí diktátora ve Španělsku započalo období přechodu od autoritářského režimu k demokracii (Kurlansky 2000: 267). Ústřední postavou přechodu byl mladý král Juan Carlos, kterého si přál Franco jako svého nástupce. Pro západní mocnosti byl Juan Carlos nadějí na změnu. Na rozdíl od Francova pohřbu, na který dorazil ze světových státníků pouze chilský diktátor Augusto Pinochet, přijel na královu korunovaci francouzský a německý prezident a americký viceprezident (Chalupa 1997: 89). Král na Francovo přání ponechal u moci vládu vedenou Ariasem Navarrem. Navarro bránil myšlenku přechodu k demokracii a nechtěl zavést žádné změny. Juan Carlos a Arias Navarro se tak postupně od sebe začali politicky i osobně vzdalovat. Navíc v ulicích proběhla vlna protestů a stávek proti Navarrově vládě, a tak v červenci 1976 předložil Navarro svou rezignaci (Mees 2003: 32–33). Nahradil ho mladý nepříliš známý Adolfo Suárez, člověk schopný skvěle vyjednávat a najít kompromis. Jeho agendou bylo rozebrat starý režim kousek po kousku a zavést reformy vedoucí k demokracii (Ruiz 2004: 167). Hlavním bodem této transformace se stal zákon o politické reformě, podle nějž se měl stávající španělský parlament naplnit novými poslanci, zvolenými ve svobodných volbách. Měla vzniknout dvoukomorová legislativa. Zákon měl také legalizovat všechny politické strany ve Španělsku. Návrh zákona o politické reformě prošel v Národní radě i ve španělském parlamentu, poté měl být ratifikován celonárodním referendem. V něm 15. prosince 1976 za účasti 77,4 % voličů, 94 % voličů rozhodlo pro přijetí zákona (Chalupa 1997: 96–98).

K referendu se vyjádřila v dobu ještě podle zákona nelegální EAJ-PNV, která se po smrti Francisca Franca opět získávala na popularitě. Strana

disponovala dostatečnými finančními prostředky a měla silné vedení v čele s Manuelem Irujem a *lehendakarim* Leizaolou. Došlo k obnově baskických místních poboček *batzokis*, vznikaly různé baskické organizace, mládežnické a kulturní skupiny apod. Strana zažívala celkový rozkvět. Jejich voličská základna byla vzkříšena, dokonce i rozšířena. Během jednoho roku byla EAJ-PNV považována za nejsilnější politickou stranu na baskickém území (Heiberg 1989: 121). V referendu pak vyzvala své příznivce ke zdržení se hlasování. Nelíbilo se jí totiž, že součástí reformy není uznáno Baskům jejich právo na sebeurčení (Lecours 2007: 88). Zároveň však uvedla, že schválení zákona by mohlo reprezentovat krok k demokratizaci (de Pablo – Mees 2005: 366 dle Záknavský 2017: 127). Schválený zákon byl v únoru 1977 posvěcen Královským dekretem, a tak se mohly v červnu téhož roku po více než čtyřiačtyřiceti letech konat ve Španělsku svobodné volby (Záknavský 2017: 128).

4.2 Autonomní společenství Baskicka

Volby se konaly 15. června 1977 a účastnilo se jich přes 18 milionů Španělů, 80 % oprávněných voličů. Kandidovalo neskutečný počet tří set politických subjektů. Vítězem voleb se stala *Unión de Centro Democrático*, dále jen UCD, která získala celkem 34,7 % hlasů. Do voleb pak stranu vedl premiér Adolfo Suarez. Následovala je Španělská socialistická dělnická strana PSOE s 29,2 % hlasů. Třetí místo obsadili komunisté s 9,2 %, za kterými skončila Lidová aliance s 5,7 %. Baskická nacionalistická strana získala pouhých 1,6 % hlasů (Chalupa 1997: 103–104). V Baskicku však zaznamenala úspěch. Strana triumfovala v provinciích Biskajsko a Guipúzcoa, naopak v Álavě a Navaře zvítězili socialisté. Na počest zvolení baskických poslanců se konala v Guernice obrovská slavnost, které se zúčastnily tisíce lidí a oslavovaly baskický nacionalismus (Heiberg 1989: 122). Nová vláda měla před sebou dva hlavní úkoly. Prvním bylo vypracování nové demokratické španělské ústavy. Druhý pak vyřešit problém s požadavky periferních nacionalistů na autonomii (Mees 2003: 33).

Ústava byla vypracována během jednoho roku, následně také schválena španělským parlamentem. Proti nové ústavě se postavili poslanci EAJ-PNV, kteří se během schvalování zdrželi hlasování. EAJ-PNV nejvíce vadilo, že v ústavě nebylo Baskům uznáno právo na sebeurčení. V ústavě se hovoří o nedělitelnosti španělského národa. Právě Španělé jsou zde definováni jako národ, oproti tomu Baskové jsou označováni pouze jako národnost či region (Kurlansky 2000: 272). Novou ústavu bylo potřeba odsouhlasit v referendu, což se také stalo, když pro její přijetí hlasovalo 88 % zúčastněných voličů. V Baskicku byla volební účast pouhých 45 % Basků, z nichž 70 % hlasovalo pro přijetí ústavy. Mnoho Basků dalo na výzvu EAJ-PNV, která na protest proti nové ústavě vyzvala voliče k neúčasti referenda (Ruiz 2004: 173). Rozhodnutí Basků se pokusila ovlivnit také nová politická formace s názvem Lidová jednota (*Herri Batasuna*, dále jen HB). HB byla vytvořena v dubnu 1978 vznikem koalice několika baskických levicových vlasteneckých stran. Tato politická formace, která měla velmi blízko k ideologii ETA, dokázala okamžitě zaujmout baskické levicové voliče. Těm během referenda doporučilo hlasovat pro nepřijetí ústavy, kolem 11 % Basků tak skutečně učinilo. HB se také zúčastnila dalších parlamentních voleb roku 1979, ve kterých zaznamenala úspěch a stala se za EAJ-PNV druhou nejúspěšnější stranou prosazující baskický nacionalismus (Zákravský 2017: 138–139).

Otázky autonomie se začaly řešit již po prvních volbách roku 1977. Baskicko bylo oproti ostatním jiné. Při přechodu od Francovy diktatury k autonomii, všechna ostatní území Španělska požadovala nejdříve demokracii, poté teprve přišla s požadavky samosprávy. V Baskicku nebylo možné mluvit o demokracii, aniž by se zároveň nehovořilo o samosprávě (Mees 2003: 34). Hned po volbách se baskičtí poslanci snažili prosadit své myšlenky v parlamentu. Dne 31. prosince 1977 byla v Baskicku založena Baskická generální rada, která měla za úkol jednat se španělskou vládou o baskické autonomii. Složení rady bylo stanoveno podle výsledků v předešlých volbách (Ruiz 2004: 174). Baskičtí socialisté navrhovali, aby se do jejího čela postavil baskický *lehendakari*

Leizalóa. EAJ-PNV to odmítla argumentem, že dokud nebude obnoven statut baskické autonomie, pozice rady a baskické vlády nebudou srovnatelné. Nakonec se do čela rady postavil socialista Ramón Rubial, jenž byl zároveň předsedou prošpanělské PSOE. Baskičtí nacionalisté k němu tak neměli takovou důvěru (Heiberg 1989: 123–124). Po volbách roku 1979 nahradil Rubiala člen EAJ-PNV Carlos Garaikoetxea, který dál pokračoval ve vyjednávání statutu autonomie Baskicka, což se mu povedlo na podzim téhož roku. Byla však potřeba schválit v referendu (Zákravský 2017: 139). Před konáním referenda požádala EAJ-PNV své příznivce, aby hlasovali v jeho prospěch. HB s referendem nesouhlasila, protože se autonomní statut netýkal provincie Navarra, a tak svým voličům doporučila se referenda neúčastnit. Volební účast činila 58,9 %, pro přijetí se vyjádřilo 94, % z nich. Baskicko tak opět získalo autonomní statut (Ruiz 2004: 174–175). Po získání autonomie se v prosinci 1979 se do země vrací z Paříže *lehendakari* Jesús María Leizalóa, s ním se také po dlouhých 43 letech vrací baskická exilová vláda. V Guernice se 17. prosince setkal Leizalóa s předsedou Baskické generální rady Carlosem Garaikoetxeaou, kterému symbolicky předal klíče od exilové vlády. Exilová vláda byla zrušena a Garaikoetxea se postavil do čela EAJ-PNV (Careaga 1979: 16).

Součástí Baskického autonomního společenství byly provincie Biskajsko, Álava a Guipúzcoa. Nebyla tak do něj zahrnuta baskická území ve Francii ani provincie Navarra. Co se týče francouzských území, to bylo logické, protože ležela přeci jen v jiném státě, ale v případě Navarry neexistovala překážka, jako je mezinárodní hranice. Hlavní problém Navarry byl nedostatek politické vůle k začlenění do autonomního společenství Baskicka. Navarra se rozhodla jít cestou prosazení vlastního statutu autonomie, přesto jim Baskové nechali dveře otevřené, když jí umožnili budoucí začlenění, pokud se bude chtít připojit (Lecours 2007: 91). Autonomie přinesla Baskicku řadu změn, jako byly například: výlučná pravomoc ve věcech týkajících veřejné správy, sociálního zabezpečení, vzdělávání, kultury, veřejnosti, hospodářského sektoru, hygieny,

finančních institucí, veřejné dopravy a zemědělství. Kromě toho byl také vytvořen Baskický autonomní parlament, měli vlastní soudnictví, policejní složky či státní pokladnu (Heiberg 1989: 128).

V Baskicku se po udělení autonomie mohly 9. března konat volby do Baskického parlamentu. V nich jednoznačně zvítězila EAJ-PNV, když získala 38 % hlasů, což pro ně znamenalo zisk 25 z celkového počtu 60 křesel v parlamentu. Na druhém místě skončila HB s 11 křesly. Předsedou autonomní baskické vlády se stal předseda vítězné strany Carlos Garaikoetxea (Chalupa 2011: 453). HB se nakonec rozhodla v parlamentu absentovat, proto EAJ-PNV v parlamentu získala de facto absolutní většinu a vytvořila „jednobarevnou“ vládu (Strmiska 1998: 50). Po volbách složil *lehendakari* Garaikoetxea přísahu pod posvátným dubem v Guernice. Přísaha byla totožná s tou, kterou pronesl v roce 1936 Aguirre, dokonce na stejném místě (Kurlansky 2000: 275). V dalších volbách do baskického parlamentu konaných v únoru 1984 opět zvítězila EAJ-PNV. Dokonce získala i větší podporu než ve volbách předchozích. Získala celkem 32 křesel, posílili však i socialisté se ziskem 19 křesel. HB pak obhájilo 11 poslanců, avšak stejně jako před čtyřmi lety se rozhodla v parlamentu absentovat. V čele stanul opět Garaikoetxea, v jehož vládě neměla EAJ-PNV díky vzestupu socialistů již takovou dominanci (Darnton 1984: 3).

Nová baskická vláda však neměla dlouhého trvání. Uvnitř EAJ-PNV došlo k řadě vnitřních sporů kvůli otázce politické strategie strany a změny baskického autonomního statutu. Ve straně došlo opět k rozkolu mezi umírněnými a radikálními členy, mezi které patřil i *lehendakari* Garaikoetxea. Ten požadoval změnu politiky EAJ-PNV. Poté co mu nebylo vyhověno, podal Garaikoetxea roku 1986 rezignaci (de Pablo – Mees 2005: 420 dle Zákavský 2017: 142). Po podání rezignace odešel ze strany, společně s ním se k odchodu rozhodlo dalších jedenáct členů poslanců EAJ-PNV, kteří byli zároveň členy baskického parlamentu. Odchod způsobil hlavně osobní střet Garaikoetxea a Xabiera Arzalluze. Arzalluz byl předseda strany a z velké části stranu řídil. Garaikoetxea

byl zase velice oblíbený mezi voliči. Boj o vedoucí postavení uvnitř strany prohrál. Po odchodu byl nahrazen v čele vlády umírněnějším José Antoniem Ardanzou (The New York Times 1986: 2). Radikálnější poslanci po odchodu vytvořili novou stranu s názvem Baskická solidarita (*Eusko Alkartasuna*, dále jen EA). V jejím čele stanul Garaikoetxea. EA se vymezila vůči křesťanskodemokratickým principům EAJ-PNV a prosazovala secesionistické myšlenky nezávislosti Baskicka, pokud si nezávislost budou sami Baskové přát (de Pablo – Mees 2005: 420 dle Zákřavský 2017: 142–143).

Kvůli vnitřnímu štěpení EAJ-PNV, nemohla fungovat baskická vláda. Proto se konaly na konci listopadu 1986 předčasné volby do baskického parlamentu. V nich EAJ-PNV získala nejvíce hlasů necelých 28 %. Avšak v přepočtu na mandáty skončila až druhá za socialisty. Ti získali celkem 19 křesel. EAJ-PNV jich mělo 17. Nově vzniklá EA kandidovala také a zaznamenala úspěch v podobě 13 křesel, což byl stejný počet, jako měla HB (Schumacher 1986: 6). Vzestup socialistů byl zapříčiněný hlavně jejich vstřícným přístupem k decentralizaci Španělska, čímž si získali mnoho voličů v Baskicku. V nově vzniklé vládě spolupracovali socialisté s EAJ-PNV. Pozici *lehendakari* obhájil José Antonio Ardanza (Lecours 2007: 95). Během devadesátých let nedošlo v baskickém parlamentu k žádným podstatným změnám. Ve volbách roku 1990 zvítězila EAJ-PNV se ziskem 22 křesel. Vytvořila vládu s nacionalistickými stranami EA a EE, v jejím čele stál opět Ardanza. Po roce však strana EE vládu opustila a byla nahrazena socialisty. V roce 1993 se pak tato strana se socialisty spojila a vznikla Sociální strana Baskicka zkráceně PSE-EE. Následující volby v roce 1994 nepřinesly žádné změny. EAJ-PNV zopakovala svůj volební zisk z předešlých voleb a opět se stala vítěznou stranou. Po volbách pokračovala ve vládě v koalici s EA a socialisty, nyní již PSE-EE. Takto fungovala vláda José Antonia Ardanzi až do roku 1998, když po neshodách koaličních partnerů baskická vláda padla (Zákřavský 2017: 144–145).

Ve volbách do španělského parlamentu EAJ-PNV od vzniku autonomního společenství nikdy nepřekročila 2 %. V té době také nebyla ani jednou vládní stranou. To se mohlo změnit po volbách v roce 1993, když zvítězila PSOE se ziskem 159 z 350 křesel (Lecours 2007: 99). Přesto byla v jasné menšinové pozici, vytvoření koalice s ostatními velkými stranami pro ně nebylo možné, a tak nabídla pozici ve vládě EAJ-PNV a katalánské straně CIU. Obě strany však účast ve vládě odmítly. PSOE nakonec vytvořila menšinovou vládu s podporou CIU. Stejná situace nastala v dalších volbách roku 1996. V těch ale nezvítězila PSOE, nýbrž Lidová strana, která přestože obhajovala španělský nacionalismus a odmítala požadavky decentralizace, musela hledat podporu u regionálních stran. Nakonec po dlouhých vyjednáváních získala podporu pro svou menšinovou vládu u EAJ-PNV, katalánské CIU a kanárské CC (Lecours 2007: 99–100).

4.3 Nástup Ibarretxea

Po pádu baskické vlády roku 1998 proběhly na podzim nové volby. V nich opět triumfovala EAJ-PNV, i když ztratila oproti předchozímu období jednoho poslance. Vítězná strana opět vytvořila vládu s EA, později se k nim přidala také nově založená strana *Euskal Herriarrok* (Baskičtí občané, EH), která vznikla sloučením HB a dalších levicových baskických nacionalistických stran. Do čela vlády se na začátku roku 1999 postavil Juan José Ibarretxe z EAJ-PNV (Goodman 1998: 11). S nástupem Ibarretxea k moci se znovu otevřela otázka větší baskické samosprávy. V lednu 2000 prezentovala EAJ-PNV projekt, ve kterém se řešila budoucnost Basků, v něm se mimo jiné hovořilo o vytvoření transhraničního regionu Baskicka (de Pablo – Mees 2005: 450–451 dle Zákřavský 2017: 161). V dalších volbách roku 2001 kandidovala EAJ-PNV v koalici s EA. Koalice těchto dvou stran zaznamenala úspěch v podobě 33 křesel a vytvořila vládu s Ibarretxe v čele. Na oslavu výsledků voleb se v Bilbau konaly velké oslavy, kde občané požadovali baskickou nezávislost (Daly 2001: 7).

Ve svém druhém volebním období začal roku 2001 pracovat Ibarretxe na vypracování návrhu větší autonomie pro Baskicko. Oficiálně se nazýval Návrh politického statutu Společenství Baskicka, jinak také známý jako Plán Ibarretxe (Keating – Bray 2006: 353–354). Plán Ibarretxe byl dokončen a představen roku 2003. Tento plán měl řešit budoucí uspořádání mezi Baskickem a Španělskem. Základním tématem plánu je právo na sebeurčení, Baskové mají podle plánu vlastní specifickou identitu mezi ostatními národy Evropy, proto by měli mít právo rozhodovat o své budoucnosti sami. Právo na sebeurčení neplatí však pouze pro Baskické autonomní společenství, ale i pro další historická baskická území, jako byla Navarra a tři baskické provincie ve Francii. Plán mimo jiné žádal pro všechny obyvatele těchto provincií uznání baskického občanství. Plán by také dal baskické regionální vládě právo svolat referendum, které by otevřelo dveře k možnému budoucímu hlasování o nezávislosti. Navíc by došlo k odstranění práva španělské vlády pozastavit pravomoci regionálních vlád (Torres 2008). Baskové dále žádali soudní moc nezávislou na té španělské a také přímé zastoupení v orgánech Evropské unie. Přes všechny tyto požadavky Ibarretxe upozorňoval na to, že se Baskové nechtějí úplně od Španělska odtrhnout (BBC 2003). Hlavou státu by pro Basky stále zůstal španělský král. Centrální španělské vládě by pak zůstaly pravomoci týkající se obrany a ozbrojených sil, měny, obchodní tarify, zahraniční politika a další (Keating – Bray 2006: 354).

Na konci roku 2004 putoval Plán Ibarretxe ke schválení do baskického parlamentu. Ke schválení byla potřeba absolutní většina, která se rovnala 38 hlasům. Plán byl nakonec schválen, když ho schválilo 39 poslanců. Mezi hlavní podporovatele patřili poslanci z EAJ-PNV a EA, naopak proti schválení se postavili lidovci a socialisté. Ibarretxe poté plánoval referendum, ve kterém by byl návrh podpořen občany. To se však nelíbilo španělské vládě, která nechala o Ibarretxeho plánu hlasovat v dolní komoře španělského parlamentu v únoru roku 2005. Zde byl návrh o změně statutu Baskicka jednoznačně zamítnut, pro přijetí

se přihlásilo pouhých 29 poslanců, naopak proti jich bylo 313. Přes tuto porážku vyhlásil Ibarretxe pokračování v nastolené cestě jednání o prosazení návrhu na změnu statutu autonomie Baskicka (Torres 2008). V dubnu se konaly další volby do baskického parlamentu. EAJ-PNV do nich opět vstoupila v koalici s EA, a i přestože ztratila čtyři poslance, volby vyhrála. Právě ztrátu čtyř poslanců považoval Ibarretxe za velkou prohru. Od voleb totiž očekával, suverénní výhru pro EAJ-PNV, která by tak stvrdila podporu jeho plánu od veřejnosti. Nestalo se tak a prošpanělští socialisté naopak posílili se ziskem 18 křesel. Navíc Ibarretxe nemohl dát dohromady potřebnou většinu v baskickém parlamentu. V boji o post *lehendakariho* nakonec těsně zvítězil nad socialistou Patxi Lópezem jen díky podpoře nově vzniklé Komunistické straně baskických zemí, zkráceně EHAK, která ve volbách získala 9 hlasů (McLean 2005).

Ve svém třetím období Ibarretxe pokračoval ve snaze prosazení svého návrhu na větší autonomii Baskicka. Opět se snažil prosadit referendum, ve kterém by se baskičtí voliči vyslovili ve věci budoucnosti Baskicka, k tomu bylo přidáno ještě jedno referendum, kde by se vyjádřili k podpoře ukončení aktivit skupiny ETA. Referendum o budoucnosti Baskicka se mělo konat 25. října 2008 (Torres 2008). V červnu téhož roku se tedy opět po čtyřech letech schvalovalo v baskickém parlamentu referendum. Tentokrát byly výsledky ještě těsnější. Hlasování dopadlo výsledkem 34 hlasů pro konání referenda a 33 proti. Sedm poslanců se zdrželo. Opět se proti sobě postavili poslanci z EAJ-PNV a EA a lidovci se socialisty. Návrh prošel jen díky podpoře pár hlasů od poslanců malých nacionalistických stran (Martínez 2008). Španělská vláda se rozhodla, že chystané referendum zablokuje a prohlásila ho za protiústavní. Čekalo se však na rozhodnutí Ústavního soudu (The New York Times 2008). V září Ústavní soud označil referendum za protiústavní akt, Ibarretxe se poté odvolal k Soudu pro lidská práva ve Štrasburku, který však v roce 2010 rozhodnutí potvrdil (Zákravský 2017: 165).

4.4 Období baskické vlády bez EAJ-PNV a její návrat

Ve volbách do Baskického parlamentu sehrál důležitou roli Nejvyšší soud Španělska, který pár dnů před konáním voleb zakázal několik politických stran údajně napojených na skupinu ETA. Vrcholní představitelé těchto politických subjektů poté vyzvali své voliče, aby odevzdali neplatné hlasovací lístky (Gómez Fortes – Cabeza Pérez 2013: 497). Díky tomu ve volbách posílily prošpanělské strany. Zejména pak PSE-EE získala rekordních 25 mandátů. EAJ-PNV, která v těchto volbách již nekandidovala v koalici s EA, se sice stala opět vítěznou stranou se ziskem 30 poslanců, avšak nebyla schopna najít koaličního partnera. Získat většinu v parlamentu naopak nebyl problém pro PSE-EE, která se spojila s lidovci a vytvořili tak prošpanělskou vládu. Poprvé v historii tak stanula v čele Baskického parlamentu nenacionalistická vláda (Burnett 2009a). Juan José Ibarretxe prohrál boj o pozici *lehendakariho* se socialistou Patxi Lópezem a ukončil svou politickou kariéru. Nový *lehendakari* okamžitě upustil od Plánu Ibarretxe, slíbil, že sjednotí baskickou společnost a vyzval občany k podpoře Baskicka, které je v pevném svazku se Španělským královstvím. Jeho hlavním cílem se stalo ukončení aktivit skupiny ETA (Burnett 2009b). Vláda však byla již od svého počátku vládnutí velice nepopulární. Primární příčinou nepopulárnosti bylo vytvoření vládní koalice s pravicovou stranou lidovců, navzdory tomu, že PSE-EE ve volební kampani slíbila, že s lidovci koalici nikdy nevytvoří. Většina socialistických voličů považovala koalici za něco nemyslitelného (Gómez Fortes – Cabeza Pérez 2013: 497). Dalším důvodem byla více než dvojnásobná nezaměstnanost zapříčiněná světovou hospodářskou krizí. Ve vládě došlo k neshodám mezi lidovci a PSE-EE, které nakonec vyústily v rozpad vládní koalice a vyhlášení předčasných voleb (Zákravský 2017: 167).

V říjnu 2011 oznámila baskická teroristická organizace ETA definitivní ukončení ozbrojené aktivity. S koncem aktivit ETA byla povolena kandidatura baskickým nacionalistickým levicovým stranám, kterým byla v předchozích volbách znemožněna. V Baskicku tak byla vytvořena nová koalice těchto

baskických nacionalistických levicových subjektů s názvem EH Bildu, jehož součástí byl mimo jiné bývalý koaliční partner EAJ-PNV, strana EA. EAJ-PNV upustila od secesionistické linie prosazované bývalým *lehendakari* Ibarretxe. Strana ve svém volebním programu prosazovala zejména vyřešení ekonomických problémů Baskicka. Politika budování větší samosprávy bylo v programu až na třetím místě, za druhým bodem, udržení míru (Gómez Fortes – Cabeza Pérez 2013: 497–499). Volby konané v říjnu 2012 opět vyhrála EAJ-PNV se ziskem 27 mandátů. Nově vzniklá koalice EH Bildu skončila druhá se ziskem 21 mandátů. Ve volbách propadla PSE-EE s 16 mandáty. Zprvu to vypadalo, že vznikne vládní koalice EAJ-PNV, avšak nakonec byla vytvořena menšinová vláda EAJ-PNV v čele s novým *lehendakari* Iñigo Urkullu (Tremlett 2012). Vláda byla kritizována baskickými radikály za to, že upustila od Ibarretxeho myšlenek, na což reagoval lehendakari Urkullu s konstatováním, že nezávislost již není cílem EAJ-PNV. Strana bude usilovat o větší samosprávu, protože nezávislosti v dnešní době podle EAJ-PNV nelze dosáhnout (Zákravský 2017: 169). V prozatím posledních volbách do Baskického parlamentu v září 2016 opět dominovala EAJ-PNV se ziskem 28 mandátů, za ní skončila koalice EH Bildu, která si o tři mandáty oproti předchozím volbám pohoršila. Na třetím místě pak nečekaně skončila nově vzniklá politická formace s názvem Elkarrekin Podemos. Prošpanělské strany ve volbách opět ztratily. Volby byly specifické svou nízkou volební účastí, která sice činila kolem 60 %, avšak byla to nejnižší účast v historii. *Lehendakari* Urkullu vytvořil opět menšinovou vládu EAJ-PNV, která v Baskicku vládne dodnes. Následující volby do Baskického parlamentu jsou plánovány na podzim roku 2020 (Pallarés 2016).

4.5 Hledání podpory baskického nacionalismu od Franca po současnost

EAJ-PNV se během Francovy diktatury snažila útočit na jeho režim zvenčí. Jejich aktivity však upadly se začátkem studené války, kdy se celý svět soustředil zejména na tento konflikt. Snahy o podporu baskického nacionalismu se úplně vytratily v padesátých a šedesátých letech. V tu dobu převzala vedoucí pozici představitel baskického nacionalismu ETA, která všechnu pozornost strhla na sebe (Lecours 2007: 123). I přes tento úpadek se snažila EAJ-PNV hledat po světě podporu baskického nacionalismu. Navázala úzké vazby s křesťansko-demokratickými stranami v Evropě, zejména v Německu, stejně tak s anti-frankistickými skupinami ve Španělsku, se kterými postupně podepsaly různé dohody, jako byly například Pařížský pakt podepsaný v roce 1956, Pakt s bulharskou stranou Svaz demokratických sil v roce 1961 či Mnichovská smlouva se Španělskou socialistickou dělnickou stranou roku 1962. V těchto smlouvách EAJ-PNV slíbila, že upustí od myšlenek nezávislosti Baskicka během Francovy diktatury, pokud by na oplátku španělské demokratické strany souhlasily s udělením autonomie Baskům, jakmile by jeho režim padl (Clark 1979: 113). Dále se strana soustředila na propagaci baskického nacionalismu, podporovala baskickou kulturu, šíření baskičtiny, hudby, umění a folklóru. V roce 1956 pak uspořádala První světový baskický kongres, který sdružoval všechny baskické příznivce a politické aktivisty z celého světa. Ti zde diskutovali o způsobu zachování baskické kultury. Výsledkem kongresu bylo mimo jiné vytvoření *Confederación de Entidades Vascas de America* neboli Konfederace baskických subjektů v Americe, která měla sdružovat všechny Basky žijící v diaspoře v západní hemisféře. EAJ-PNV také podporovala ve Španělsku tajně provozované baskické jazykové školy (tamtéž: 114).

EAJ-PNV se do čela dostala až po pádu Francova režimu roku 1977. V této době se také v Baskicku otevřel baskický úřad pro evropské záležitosti, následně se snažila EAJ-PNV otevřít baskickou delegaci i v Bruselu. V reakci na

to španělská vláda napadla toto působení v zahraničí u Ústavního soudu. Soudní proces byl velice zdoluhavý a baskická vláda tak více než deset let vyjednávala o podpoře Baskicka přes veřejně financovanou neziskovou organizaci s názvem Interbask. Oficiální zastoupení v Bruselu pak získala baskická vláda v čele s EAJ-PNV roku 1994. Od roku 1991 byly řízeny všechny zahraniční aktivity EAJ-PNV přes Generální sekretariát o zahraniční činnosti (*Secretaría General de Acción Exterior*), který byl přímo napojen na baskickou vládu. Generální sekretariát se snaží vyjednávat všechny své zahraniční aktivity ve spolupráci s Evropskou unií. Jeho zástupci se také účastní mezinárodních fór. Roku 1993 vznikla Meziresortní komise pro zahraniční akce (*Comisión Interdepartamental de Acción Exteriér*), která je také přímo odpovědná baskické vládě. Hlavním cílem baskické vlády je mít přímé zastoupení v Radě ministrů EU, což ale blokuje vláda španělská (Lecours 2007: 124–125).

Nejvíce podpory našla baskická vláda u ostatních evropských regionálních vlád. Proto byla součástí Shromáždění evropských regionů, Konference okrajových námořních regionů, Atlantské jižní Evropy, Pracovního společenství Pyrenejí či Asociace evropských pohraničních regionů. Spolupráci se EAJ-PNV snažila navázat i mimo Evropu. Od roku 1988 navštívili *lehendakari* z EAJ-PNV Mexiko, Chile, Uruguay, Venezuelu a Kolumbii. Navštívili také Spojené státy americké, kde se nachází značná baskická diaspora. Během devadesátých let měla baskická vláda zahraniční delegaci pouze v Bruselu. V letech 2003 a 2005 byly otevřeny zahraniční delegace také v Mexiku, Chile, Argentině a Venezuele. Baskicko je ze všech španělských autonomních společenství největším přispěvatelem na rozvojovou spolupráci. Rozvojové programy spolupráce založilo Baskicko v Asii (nejvíce v Indii a na Filipínách), v Africe (především ve Rwandě) a také v Latinské Americe (Peru, Venezuela, Chile, Bolívie atd.). Rozvojová pomoc však putuje i k Baskům v diaspoře, kteří na oplátku prosazují myšlenky baskické autonomie v zahraničí. Zakládají v zahraničí baskická centra. Těchto center je po světě více než 130. Jejich úkolem je sloužit jako

zprostředkovatelé mezi Baskickem a jakoukoli zemí. Všechny Basky se snaží sdružovat Světový kongres baskických komunit konaný každé čtyři roky (tamtéž: 126–128).

Po Španělsku je druhým nejdůležitějším státem pro Basky Francie. Ve Francii se totiž nachází baskická území Basse Navarra, Soule a Labourt. Spolupráce s těmito provinciemi je velice složitá. Hlavním problémem je nízká podpora baskického nacionalismu v těchto provinciích a také absence jakékoliv politické formace, která by baskický nacionalismus prosazovala ve francouzském parlamentu. Navíc více než polovina obyvatel těchto provincií nejsou Baskové. EAJ-PNV tak ve Francii nemá žádného partnera, se kterým by navázala spolupráci a prosazovala myšlenky vzniku transhraničního regionu. EAJ-PNV tak musí všechny své požadavky předkládat španělské vládě, která je poté tlumočí vládě francouzské. Tento proces však nikdy nefunguje (tamtéž: 129–130).

5 Závěr

Tématem této bakalářské práce je Baskická nacionalistická strana a její smýšlení o budoucnosti baskického regionu. V úvodu jsem si stanovil za cíl popsat historii strany a zároveň zkoumat, s jakými přicházela požadavky vůči centrální španělské vládě. V průběhu celé práce jsem se pak snažil rozlišovat, zda byly tyto požadavky secesionistické či separatistické. Stejně tak jsem se věnoval způsobem, jakým chtěla EAJ-PNV svých cílům dosáhnout, zejména pak hledáním podpory mimo území Baskicka.

EAJ-PNV se pokoušela o prosazení větší samosprávy pro Baskicko po celou dobu své historie. Baskický nacionalismus se zrodil v 19. století, poté co byl Baskicku odepřen jejich vlastní systém zákonů tzv. *fueros*. Od té doby se Baskové pokoušeli svá práva získat zpět. EAJ-PNV byla ústřední stranou baskického nacionalismu již od svého založení roku 1895. Strana byla založena pomyslným otcem zakladatelem baskického nacionalismu Sabinem Aranou. Byl to právě Arana, kdo sepsal původní program EAJ-PNV, a z jehož ideologie strana vycházela. Basky považoval za zcela jedinečný národ, který si zaslouží vlastní stát. EAJ-PNV tak od svého počátku přichází čistě se secesionistickými požadavky, když jejím cílem bylo dle Aranovy vize sjednocení všech baskických provincií, nejen však těch ve Španělsku, ale i třech provincií ležících na francouzském území. Tato vize se těšila velké podpory ve straně, ne však na půdě španělského parlamentu. Postupem času se uvnitř EAJ-PNV objevilo umírněnější křídlo, jehož požadavky byly pouze separatistické. Spokojilo by se pouze s vytvořením autonomního statutu pro Baskicko. Toto křídlo nakonec ve straně převládlo a dokonce i sám Sabino Arana těsně před svou smrtí vyzval Basky k podpoře co největší autonomie pro Baskicko avšak pouze v rámci jednotného španělského státu. Jeho myšlenky tak přestaly být secesionistické. Od té doby můžeme uvažovat o EAJ-PNV jako o něčem, co Santiago de Pablo a Ludger Mees nazvali „patriotické kyvadlo“, které se na základě historických

okolností pohybuje mezi secesionismem a separatismem (de Pablo – Mees 2005: passim dle Zákřavský 2017: 73).

Ve straně docházelo i po Aranově smrti k neshodám mezi umírněným křídlem prosazujícím vyhlášení baskické autonomie, a radikálním prosazujícím secesi. Tento spor nakonec vyvrcholil rozštěpením strany. Během diktatury Prima de Rivery se strana musela stáhnout do ústraní, po jeho pádu pak opět sjednotila. Nastalo období druhé republiky, během kterého se EAJ-PNV snažila získat autonomii pro Baskicko. Nemůžeme však říct, že by upustila od nezávislosti, zejména její čelní představitelé José Antonio Aguirre a Manuel Irujo na možnost existence nezávislého Baskicka často odkazovali. Stále se tedy pohybovala mezi secesionismem a separatismem. Občanská válka Baskicku přinesla autonomní statut, což bylo pro EAJ-PNV částečné vítězství. Zároveň totiž strana počítala s vyjednáváním o ještě větší samostatnosti v budoucnosti. K žádnému ale nedošlo, v občanské válce zvítězila armáda Francisca Franca, který ve Španělsku nastolil nedemokratický režim a autonomní statut Baskicku zrušil.

Baskická vláda v čele s hlavními představiteli EAJ-PNV musela odejít do exilu. V exilu si stanovila jako hlavní cíl pád Francova režimu. Až poté, co by byl režim u konce, by Baskové prosazovali obnovení autonomie. Po smrti Francisca Franca skončil jeho nedemokratický režim a byla nastolena demokracie. Exilová vláda se vrátila zpět do Španělska. EAJ-PNV žádala vytvoření autonomního statutu pro Baskicko, čehož nakonec dosáhla na konci roku 1979, kdy vzniklo Autonomní společenství Baskicka. Strana se stále pohybovala na pomezí mezi secesionismem a separatismem, nicméně separatistické myšlenky požadující autonomii ve straně převažovaly.

Změna nastala až po volbách do baskického parlamentu roku 1998, kdy se do čela baskické vlády postavil Juan José Ibarretxe z EAJ-PNV. Ibarretxe vytvořil tzv. Plán Ibarretxe, podle něhož mělo dojít k de facto vytvoření nezávislého Baskicka. Plán byl několikrát schválen baskickým parlamentem.

Ibarratxe požadoval, aby se o něm hlasovalo v referendu, avšak jeho vypsaní neprošlo dolní komorou španělského parlamentu. Podruhé bylo zase referendum zakázáno a prohlášeno za protiústavní. Plán skončil neúspěchem a EAJ-PNV se dokonce na jedno volební období stala nevládní stranou. Ibarratxe po této prohře ukončil politickou kariéru. Během jeho vlády v EAJ-PNV převládaly myšlenky secesionismu, avšak poté strana od secesionistické linie upustila. Roku 2012 se stala strana opět vládní stranou s *lehendakari*m Iñigo Urkullu, který konstatoval, že nezávislost již není cílem EAJ-PNV. Strana bude usilovat pouze o větší samosprávu. V dnešní době jsou cíle strany tedy spíše separatistické.

EAJ-PNV po celou dobu svojí existence se pokoušela prosadit požadavky autonomie či nezávislosti. Podporu pro ně nehledala pouze ve Španělsku, ale po celém světě. Již v počátcích své existence se roku 1902 pokoušel Sabino Arana poslat telegram Theodoru Rooseveltovi, ve kterém ho velebil, za to že daroval nezávislost Kubě. Konstatoval také, že pokud by měly stejný přístup i evropské státy, muselo by Baskicko získat nezávislost. Členové EAJ-PNV podnikli také řadu zahraničních návštěv, zúčastnili se několika kongresů či se strana spojovala s ostatními evropskými stranami prosazujícími větší samostatnost. Nikde však nedosáhla žádné hmatatelné podpory. S nástupem Francisca Franca spolupracovala s odpůrci jeho režimu. V tomto období se hlavně soustředila na prosazení baskické kultury a spojení Basků v diaspoře, zejména pak těch ve Spojených státech amerických, kteří EAJ-PNV pomáhali v hledání podpory pro myšlenky baskického nacionalismu v USA. Po pádu Francova režimu se strana snažila získat zastoupení na půdě Evropského společenství, od roku 1993 Evropské unie. EAJ-PNV se od roku 1988 soustředila na zakládání baskických center, kterých vytvořila přes 130. Jejich úkolem je sloužit jako zprostředkovatelé mezi Baskickem a jakoukoli zemí.

EAJ-PNV se tak snažila najít podporu pro baskický nacionalismus po celou dobu své existence. Jak už bylo zmíněno, strana fungovala jako jakési

„patriotické kyvadlo“ mezi secesionismem a separatismem, to však nemělo na hledání podpory v zahraničí žádný vliv, podpora se hledá neustále.

6 Seznam zdrojů a literatury

- BBC (2003). Basque PM sets out autonomy plan. *BBC*. 26. 9. 2003 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3143168.stm>, 30. 3. 2019).
- Burnett, Victoria (2009a). Vote Could Oust Basque Nationalists. *The New York Times*. 2. 3. 2009 (<https://www.nytimes.com/2009/03/03/world/europe/03spain.html>, 30. 3. 2019).
- Burnett, Victoria (2009b). New Basque President Vows to Fight ETA. *The New York Times*. 6. 5. 2009 (<https://www.nytimes.com/2009/05/07/world/europe/07spain.html>, 30. 3. 2019).
- Careaga, Gabriel (1979). Garaicoechea asume la legitimidad histórica. Leizaola le entregó la llave de la sede del Gobierno vasco en París. *La Vanguardia* 18. 12. 1979, s. 16.
- Clark, Robert P. (1979). *The Basques: The Franco Year and Beyond* (Reno: University of Nevada Press).
- Collins, Rodger (1997). *Baskové* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Daly, Emma (2001). Moderate Basque Nationalists Win Spanish Regional Election. *The New York Times* 14. 5. 2001, s. 7.
- Darnton, John (1984). Basque Voters Fail to Give Clear Majority to Moderates. *The New York Times* 27. 2. 1984, s. 3.
- Geldenhuys, Deon (2009). *Contested States in World Politics* (New York: Palgrave Macmillan).
- Gellner, Arnošt (1993). *Národy a nacionalismus* (Praha: Hříbal).
- Gómez Fortes, Braulio – Cabeza Pérez, Laura (2013). Basque Regional Elections 2012: The Return of Nationalism under the Influence of the Economic Crisis. *Regional and Federal Studies* 23 (4), s. 495–505.
- Goodman. Al (1998). Voting in Basque Region Helps Moderates, and Peace. *The New York Times* 26. 10. 1998, s. 11.
- Heiberg, Marianne (1989). *The making of the Basque Nation* (Cambridge: Cambridge University Press).

- Hobsbawm, Eric J. (2000). *Národy a nacionalismus od roku 1780* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Chalupa, Jiří (1997). *Jak umírá diktatura. Pád Frankova režimu ve Španělsku* (Olomouc: Votobia)
- Chalupa, Jiří (2011) *Dějiny Španělska v datech* (Praha: Libri).
- Keating, Michael – Bray, Zoe (2006) Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan. *Ethnopolitics*, 5 (4), s. 347–364.
- Kurlansky, Mark (2000). *The Basque History of the World* (London: Vintage).
- Lecours, André (2007). *Basque Nationalism and the Spanish State* (Reno – Las Vegas: University of Nevada Press).
- Martínez, Isabel C. (2008). Aprobada la consulta de Ibarretxe en la Cámara vasca. *El País*. 27. 6. 2008 (https://elpais.com/elpais/2008/06/27/actualidad/1214554617_850215.html, 30. 3. 2019).
- McLean, Renwick (2005). For Basques, victory falls short of mandate. *The New York Times* 19. 4. 2005.
- Mees, Ludger (2003). *Nationalism, Violence and Democracy. The Baque Clash of Identities* (New York: Palgrave Macmillan).
- Pallarés, Francesc (2016). 2016 Regional Election in the Basque Country: Results and Electoral Behavior Patterns. *Observatorio de Derecho Público*. 6. 10. 2016 (<http://idpbarcelona.net/docs/blog/euskadi.pdf>, 31. 3. 2019).
- Payne, Stanley G. (1975). *Basque Nationalism* (Reno: University of Nevada Press).
- Rosůlek, Přemysl (2014). *Politický secesionismus a etické teorie. Allen Buchanan a jeho kritici* (Brno: Barrister & Principal).
- Ruiz, Diego M. (2004). *Ethnicity and Violence: The Case of Radical Basque Nationalism* (London: ProQuest LLC).
- Schulze, Hagen (2003). *Stát a národ v evropských dějinách* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

- Schumacher, Edward (1986). Socialist Lead Basque Vote, But Electorate Is Splintered. *The New York Times* 1. 12. 1986, s. 6.
- Smith, Anthony D. (1991). *National Identity* (London: Penguin Group).
- Smith, Anthony D. (1995). *Nations and Nationalism in a Global Era* (Cambridge: Polity Press).
- Smith, Anthony D. (2010). *Nationalism: Theory, Ideology, History* (Cambridge: Polity Press).
- Strmiska, Maxmilián (1998). *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Tilly, Charles (1994). States and Nationalism in Europe 1492–1992. *Theory and Society* 23 (1), s. 131–146.
- The New York Times (1986). Basque Vote Set After Schism. *The New York Times* 27. 9. 1986, s. 2.
- The New York Times (2008). Spain to block Basque referendum on "right to decide". *The New York Times*. 28. 5. 2008 (<https://www.nytimes.com/2008/05/28/world/europe/28iht-28basque.13293698.html>, 30. 3. 2019).
- Torres, Laura G. (2008). El Plan Ibarretxe. *RTVE*. 19. 5. 2008 (<http://www.rtve.es/noticias/20080519/plan-ibarretxe/57950.shtml>, 30. 3. 2019).
- Tremlett, Giles (2012). Pro-independence parties win Basque country elections in Spain. *The Guardian*. 22. 10. 2012 (<https://www.theguardian.com/world/2012/oct/21/pro-independence-basque-elections-spain>, 30.3. 2019).
- Watson, Cameron (1992). *Nationalism during the dictatorship of Primo de Rivera, 1923-1930* (Reno: University of Nevada Press).
- Watson, Cameron (2003). *Modern Basque History: Eighteenth Century to the Present* (Reno: Center for Basque Studies).
- Wood, John R. (1981). A Comparative Analytic Framework. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique* 14 (1), s. 107–134.

Zavadil, Bohumil (2010). *Baskičtina. Lingvistické interpretace* (Praha: Nakladatelství Karolinum).

Zákravský, Jiří (2017). *Baskové v ofsajdu, Sport jako nástroj politiky nestátních regionům, Případová studie fotbalu v Baskicku* (Praha: Dokořán).

7 Resumé

The main goal of this thesis is to describe the history of Basque Nationalist Party and also to closely analyse selected chapters of its activity, which were characteristic by separatist and secessionist demands towards the central government. This thesis is divided into two parts. The first part, consisting mainly of theory, is dedicated to properly analysing the concept of nationalism and also two main themes of this work – separatism and secessionism. The practical part of this work presents the uniqueness of Basque nation and its development before the creation of EAJ-PNV, followed by a historical development of the party itself, divided into two parts – before and after General Franco’s rise to power. In the first historical era, the thesis is focused on the roots of EAJ-PNV, which are closely connected to the party’s founder Sabino Arana. The second part is focused on the partisan affairs of EAJ-PNV since Franco’s assumption of power until the year 2018. This historical introduction serves as a background for determining periods in which the internal separatist and secessionist tendencies were the strongest. These periods are then closely analysed in terms of reasons of inclination towards separatism and secessionism and the analysis also includes examples of ways and means of EAJ-PNV to achieve such goals.

A part of this work is also dedicated to explore foreign support of Basque nationalism. EAJ-PNV has been searching for support since the beginning of its existence. The party has served as a so called “patriotic pendulum” between secessionism and separatism; however it has had no effect on a search for foreign support, which continues until today.